

MARCIN DĄBROWSKI

DZIAŁALNOŚĆ OPOZYCYJNA NA KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM W LATACH 1966-1989

Specyfika funkcjonowania Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w uwarunkowaniach ustrojowych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (dalej: PRL) powodowała, że na uczelni tej istniały szersze niż na ówczesnych państwowych uczelniach wyższych możliwości prezentowania postaw sprzeciwu (oporu) i podejmowania działań mogących być uznanymi za opozycyjne wobec otaczającej rzeczywistości politycznej¹. Kryteria pojęć oporu i działań opozycyjnych przyjęto tu w formule zaproponowanej przed laty przez Andrzeja Friszke². Konieczne jest uczynienie w tym miejscu zastrzeżenia, iż ograniczone możliwości objętościowe nie pozwalają na zaprezentowanie wszystkich działań opozycyjnych, a tym bardziej na wymienienie wszystkich zaangażowanych w ową działalność osób.

Dr MARCIN DĄBROWSKI – główny specjalista Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN Oddział w Lublinie; adres do korespondencji: Oddziałowe Biuro Badań Historycznych, Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Lublinie, ul. Wodopojna 2, 20-086 Lublin; e-mail: marcin.dabrowski@ipn.gov.pl.

¹ Szerzej o specyfice funkcjonowania KUL-u w warunkach PRL m.in.: *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów uczelni*, red. G. Karolewicz, M. Zahajkiewicz, Z. Zieliński, Lublin 1992; *Przestrzeń wolności i prawdy. Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944-1989*, red. J.F. Fert, Lublin 2008; D. GAŁASZEWSKA-CHILCZUK, „Wrogie” uniwersytety. *Polityka państwa komunistycznego wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (1944-1969)*, Warszawa 2013; *Kościół i opozycja na Lubelszczyźnie w dokumentach SB 1971-1983*, oprac. M. Sobieraj, Lublin 2009; D. ROSIAK, *Wielka odmowa. Agent, filozof, antykomunista*, Wołowiec 2014; M. SOBIERAJ, *Między oporem a lojalnością. Działania SB wobec KUL na przykładzie rozpracowania prof. Jerzego Kłoczowskiego*, Lublin 2015, s. 63-318.

² A. FRISZKE, *Opozycja polityczna w PRL 1945-1980*, Londyn 1994, s. 5.

Chronologicznie omawiane zagadnienie można podzielić na trzy okresy:

- lata 1966-1980, kiedy przestrzeń wolnościowa KUL-u stwarzała warunki do legalnych i nielegalnych działań opozycyjnych, które nie były wówczas możliwe na uczelniach państwowych; dzięki zaistniałemu na katolickiej uczelni środowisku opozycyjnemu Lublin stał się od początku jednym z głównych ośrodków rodzącej się wówczas opozycji politycznej w PRL; środowisko akademickie KUL-u stanowi w tym okresie także wiodące miejsce inicjowania większości działań opozycyjnych na terenie Lublina;
- lata 1980-1981, gdy powstają struktury Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” (dalej: NSZZ „Solidarność”) i Niezależnego Zrzeszenia Studentów (dalej: NZS) na uczelniach państwowych, których potencjał i aktywność przewyższały działania podejmowane w tym czasie na KUL-u, który tym samym traci swój prymat „wolnościowy”;
- lata 1982-1989, kiedy KUL ponownie dysponuje przestrzenią wolności, której nie mają uczelnie państwowe, ale nie odzyskuje swojego prymatu w tej dziedzinie, gdyż na państwowych uczelniach działają tym razem silne struktury podziemne opozycji, „odziedziczone” po karnawale „Solidarności”.

LATA 1966-1980

Wydaje się, że właściwą cezurą początkową omawianego zagadnienia jest druga połowa lat 60. Obchody milenium chrztu Polski w 1966 r. stały się w Lublinie pierwszą od kilkunastu lat (wydarzenia „cudu lubelskiego” w 1949 r.³) okazją do publicznego zamanifestowania przez mieszkańców miasta na tak dużą skalę swojej postawy religijnej. Przybyłą do Lublina kopię cudownego obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej 5 czerwca 1966 r. grupa studentów KUL-u przeniosła na własnych ramionach z katedry na teren uczelni na czele zaimprovizowanej procesji z udziałem 20 tys. osób. Do podobnej spontanicznej manifestacji z udziałem studentów KUL-u doszło 7 czerwca przy odprowadzaniu obrazu spod uczelni do rogatki warszawskiej. Studenci zaangażowali się też w upamiętnienie miejsca „aresztowania” ikony (nakrycie samochodu kaplicy plandeką przez Milicję Obywatelską (dalej: MO) / Służbę Bezpieczeństwa (dalej: SB) i zmiana trasy przejazdu do Częstochowy) koło wsi Wojciechów, gdzie 9 czerwca (Boże Ciało) zatrzymano łącznie 19 studentów.

³ Szerzej o wydarzeniach „cudu lubelskiego” zob. A. PRZYTUŁA, *Cud lubelski 1949. Lzy – nadzieje – represje*, Lublin 1999.

Za tę demonstrację wiary Komenda Wojewódzka MO w Lublinie wszczęła śledztwo, którego efektem było „ustalenie” domniemanych inicjatorów i uczestników procesyjnego przeniesienia obrazu i pożegnania ikony oraz skierowanie wniosku do Kolegium Karno-Administracyjnego przy Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Lublinie o ukaranie pięciu wytypowanych osób. 6 lipca 1966 r. kary grzywny otrzymali: duszpasterz KUL-u i rektor kościoła akademickiego o. Hubert Czuma, pracownik uczelni Jerzy Anczewski oraz studenci Waldemar Budzyna i Jan Czarnek. 5 sierpnia 1966 r. kary grzywny otrzymali jeszcze dwaj księża studenci: ks. Jan Usiądek i ks. Tadeusz Osiński. Opiekun grupy zatrzymanych 9 czerwca 1966 r. w Wojciechowie student teologii ks. Stanisław Bogdanowicz został aresztowany i spędził w areszcie prawie cztery miesiące. Przebywał m.in. w ówczesnym Centralnym Więzieniu w Lublinie przy ul. Południowej oraz w Areszcie Śledczym Warszawa-Mokotów. Dwukrotnie podejmował głodówkę, trwającą łącznie około 20 dni. Ksiądz Bogdanowicz został 3 października 1966 r. skazany przez Sąd Powiatowy w Lublinie na 10 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na trzy lata⁴.

Elementem pomilenijnego zaostrzenia kursu władz wobec KUL-u była sprawa dwóch studentów: Zbigniewa Boczkowskiego i Tadeusza Madały, zaangażowanych w kolportaż materiałów dotyczących zbrodni katyńskiej. Obaj zostali zatrzymani 3 lutego 1967 r. po przeszukaniu przeprowadzonym przez SB w akademiku męskim przy ul. Sławińskiego (dziś ul. Niecała), a 13 listopada 1967 r. skazani na dwa lata pozbawienia wolności. Cały wymiar kary odsiedział Madała, wychodząc z więzienia 3 lutego 1969 r.⁵

Aktywny był udział studentów KUL-u w wydarzeniach Marca w 1968 r. Spośród 39 osób zatrzymanych 11 marca 1968 r. podczas rozpraszania manifestacji w okolicach Domu Nauczyciela i Konwiktu KUL było 21 studentów KUL-u i jeden pracownik naukowy tej uczelni. W dwóch następujących dniach Kolegium Karno-Administracyjne przy Prezydium MRN wymierzyło kary dwumiesięcznego aresztu trzem studentom. Byli to: przewodniczący Rady Uczelnianej Zrzeszenia Studentów Polskich KUL Janusz Bazydło, Adam Frączak i Adam Konderak. 12 studentów

⁴ *Obchody milenijne 1966 roku w świetle dokumentów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych*, Warszawa 1998, s. 124 n.; D. LIBIONKA, *Lubelszczyzna*, w: *Milenium czy Tysiąclecie*, red. B. Noszczak, Warszawa 2006, s. 151-171; P. GAWRYSZCZAK, *Postawy niezależne wobec władz PRL na Lubelszczyźnie w latach 1956-1976*, Lublin 2016, s. 221-227; D. GAŁASZEWSKA-CHILCZUK, „Wrogie” uniwersytety, s. 214-218; H. CZUMA, Ł. CZUMA, A. CZUMA, B. CZUMA, *Wspomnienia z PRL-u*, Katowice 1996, s. 54-55.

⁵ P. GAWRYSZCZAK, *Postawy niezależne*, s. 184; M. SOBIEJAJ, *Dwa lata za prawdę o Katyniu*, „Kombatant” 2008, nr 3, s. 20-23.

KUL-u otrzymało kary grzywny: Bronisław Bartosiewicz, Franciszek Bujak, Tadeusz Dawidowicz, Jerzy Fasula, Ryszard Gorliński, Grażyna Hoffman, Jerzy Kaczorowski, Janusz Michalak, Stanisław Pażucha, Halina Płoszaj, ks. Marian Rusecki i Stanisław Włodowski. Władze odstąpiły od ukarania m.in. starszego asystenta Adama Stanowskiego oraz studenta Adama Florkiewicza. Na pokrycie wymierzonych grzywien pieniądze wyłożył – za pośrednictwem RU ZSP – ówczesny rektor uczelni ks. prof. Wincenty Granat. W środowisku akademickim KUL-u przeprowadzono zbiórkę 40 tys. złotych. Katolicka uczelnia odmówiła władzom PRL usunięcia inkryminowanych studentów⁶.

Po wydarzeniach marcowych KUL udzielił schronienia grupie studentów usuniętych z uczelni państwowych za zaangażowanie w akcje protestacyjne Marca. W ten sposób na katolicką uczelnię trafili m.in.: Seweryn Blumsztajn (usunięty z Wydziału Ekonomii Politechniki Warszawskiej; w latach 1970-1974 studiował na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL)⁷ i Barbara Toruńczyk (usunięta z socjologii na Uniwersytecie Warszawskim; w latach 1970-1974 studiowała socjologię na KUL-u)⁸. Z wydarzeniami marcowymi 1968 r. związany był także Kazimierz Wóycicki (jako student matematyki Uniwersytetu Warszawskiego), który w 1973 r. ukończył filozofię na KUL-u⁹. Uczestnikiem Marca był także Ryszard Terlecki, student historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, zaangażowany w ruch hipisowski, który w roku akademickim 1971/72 trafił na kilka miesięcy na KUL, rozpoczynając dzięki temu swoje zaangażowanie w działalność opozycyjną¹⁰.

Lata 1970-1971 to rozbitcie organizacji niepodległościowej „Ruch” (ugrupowanie tworzone od 1965 r. nawiązywało do tradycji walk o niepodległość, odrzucając ideologię komunistyczną i państwowość PRL). Represje dotyczą także kilku osób związanych z KUL-em (w środowisku uczelni i duszpasterstwa akademickiego m.in. rozpowszechniano literaturę bezdebitową i biuletyny „Ruchu”). Aresztowani

---

⁶ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Lublin*, w: *Oblicza Marca 1968*, red. K. Rokicki, S. Stępień, Warszawa 2004, s. 141-164; J. EISLER, *Polski rok 1968*, Warszawa 2006, s. 299-301; P. GAWRYSZCZAK, *Postawy niezależne*, s. 229-236; D. GAŁASZEWSKA-CHILCZUK, „Wrogie” uniwersytety, s. 220-222; M. WRZESZCZ, *Mój Marzec '68*, w: *Koło Naukowe Historyków Studentów KUL 1919-2004. Księga jubileuszowa*, red. E.M. Ziółek, Lublin 2004, s. 261-273; H. CZUMA, Ł. CZUMA, A. CZUMA, B. CZUMA, *Wspomnienia z PRL-u*, s. 55-56; M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Janusz Bazydło*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl); M. DĄBROWSKI, *Franciszek Bujak*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl); P. SOWIŃSKI, *Janusz Bazydło*, w: *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956-89*, t. 1-3, red. J. Skórzyński, P. Sowiński, M. Strasz, Warszawa 2000-2006 – t. 2, s. 26-27.

⁷ W. MODZELEWSKI, *Seweryn Blumsztajn*, w: *Opozycja w PRL*, t. 1, s. 41-43.

⁸ A. MACHCEWICZ, *Barbara Toruńczyk*, w: *Opozycja w PRL*, t. 1, s. 350-352.

⁹ A. FRISZKE, *Kazimierz Wóycicki*, w: *Opozycja w PRL*, t. 1, s. 389-390.

¹⁰ K. BURNETKO, *Ryszard Terlecki*, w: *Opozycja w PRL*, t. 2, s. 334-336.

zostają: duszpasterz akademicki jezuita ojciec Hubert Czuma¹¹, adiunkt dr Łukasz Czuma¹² i asystent Andrzej Lulek (obaj z Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej) oraz studenci KUL-u jezuita Bronisław Sroka i Bożena Żurek. Przesłuchaniami objęto także kilkunastu studentów KUL-u zaangażowanych w duszpasterstwo akademickie (m.in. Waldemar Budzyń). 30 maja 1972 r. Prokuratura Wojewódzka w Lublinie warunkowo umorzyła prowadzone postępowanie karne. Wcześniej, z dniem 6 października 1971 r., władze komunistyczne doprowadzają do usunięcia z Lublina o. Huberta Czumy (według H. Czumy był to warunek udzielenia przez władze PRL zgody na przebudowę frontonu KUL-u)¹³. Z organizacją „Ruch” związana była też Joanna Szczęsna, aresztowana w latach 1970-1971 (skazana na 1 rok pozbawienia wolności w zawieszeniu) i relegowana ze studiów polonistycznych na Uniwersytecie Łódzkim, która w latach 1971-1976 studiowała filologię polską na KUL-u¹⁴. W roku akademickim 1972/73 na kierunku teologii znalazł się przejściowo Janusz Kenic, uczestnik konspiracyjnych działań „Ruchu” w Łodzi (aresztowany w okresie czerwiec 1970 – marzec 1971 r.)¹⁵.

W 1970 r. kilku „niepokornych” rozpoczęło studia na KUL-u na kierunku historii: Bogdan Borusewicz (1970-1975; mający za sobą wyrok pozbawienia wolności jako uczeń szkoły średniej za działalność antykomunistyczną), Piotr Jegliński (1970-1974) i Janusz Krupski (1970-1975). Parę lat później pojawił się m.in. Marian Piłka (1973-1978). Wykorzystują oni swoistą przestrzeń wolnościową uczelni do zapoczątkowania stałych działań opozycyjnych wśród studentów KUL-u. Tym celem służyło m.in. Koło Naukowe Historyków Studentów KUL (nawiązany przez koło kontakt ze środowiskiem akademickim Katolickiego Uniwersytetu w Lille umożliwił w 1974 r. wyjazd Piotra Jeglińskiego na stypendium do Francji, co niedługo potem pozwoliło zrealizować plan sprowadzenia do Lublina sprzętu poligraficznego z Zachodu). W 1973 r. grupa „niepokornych” blokuje możliwość działalności na KUL-u utworzonego właśnie Socjalistycznego Związku Studen-

¹¹ O. Hubert Czuma został aresztowany 20 czerwca 1970, zwolniony 9 stycznia 1971 po interwencji kardynała Stefana Wyszyńskiego u I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka. Zob. M. PAZIEWSKI, *O. Hubert Czuma*, w: *Opozycja w PRL*, t. 3, s. 68-70; S. WÓJCIKOWA, *Hubert Czuma*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

¹² Łukasz Czuma aresztowany 20 czerwca 1970, prowadził od 2 lutego 1971 strajk głodowy, wymuszając 20 lutego 1971 uchylenie aresztu. Zob. P. GAWRYSZCZAK, *Postawy niezależne*, s. 184-185.

¹³ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne na Lubelszczyźnie 1975-1980*, Warszawa-Lublin 2009, s. 50-52; H. CZUMA, Ł. CZUMA, A. CZUMA, B. CZUMA, *Wspomnienia z PRL-u*, s. 56-57; P. GAWRYSZCZAK, *Postawy niezależne*, s. 182-188; M. PAZIEWSKI, *O. Hubert Czuma*, s. 68-70.

¹⁴ B. LOSSON, *Joanna Szczęsna*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl); P. SOWIŃSKI, *Joanna Szczęsna*, w: *Opozycja w PRL*, t. 3, s. 275-277.

¹⁵ L. PRÓCHNIAK, *Janusz Kenic*, w: *Opozycja w PRL*, t. 3, s. 138-139.

tów Polskich, który ma służyć dalszej indoktrynacji komunistycznej środowiska akademickiego. Przyjęcie przez ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego delegacji studenckiej w tej sprawie w kwietniu 1973 r. (m.in. Janusz Krupski, Bogdan Borusewicz i Joanna Lubieniecka) doprowadziło ostatecznie do cofnięcia aprobaty dla funkcjonowania SZSP na katolickiej uczelni. W zamian, w październiku-listopadzie 1974 r., powstaje na KUL-u rodzaj przedstawicielstwa studenckiego: Komisja Porozumiewawcza Stowarzyszeń Akademickich KUL, grupująca przedstawicieli kół naukowych, stowarzyszeń, domów akademickich itd. Jej pierwszym przewodniczącym w latach 1974-1976 był Janusz Krupski¹⁶.

W 1973 r. wykładowcą historii na KUL-u został Władysław Bartoszewski, znajdujący się od wielu lat na celowniku władz za swoje zaangażowanie antykomunistyczne. Jego wykłady dotyczące Polskiego Państwa Podziemnego, prowadzone na uczelni do 1985 r., mają charakter formacyjny dla wielu roczników studentów. W czasie pracy na KUL-u Bartoszewski angażuje się w szereg akcji protestacyjnych (m.in. przeciwko zmianom w Konstytucji PRL w 1976 r. oraz przeciwko represjonowaniu robotników z Radomia i Ursusa w 1977 r.), jest współzałożycielem i wykładowcą Towarzystwa Kursów Naukowych (1978 r.) oraz aktywnym publicystą niezależnego i podziemnego obiegu wydawniczego¹⁷.

W 1974 r. rozpoczyna działalność duszpasterską wśród studentów dominikanin o. Ludwik Wiśniewski (przeniesiony z Gdańska). Jego ośrodek przy ul. Złotej na Starym Mieście skupia m.in. grono opozycyjnie nastawionych studentów KUL-u. Są wśród nich m.in. Bogdan Borusewicz, Zdzisław Bradel, Magdalena Górka, Marian Piłka, Anna Żórawska. W ramach duszpasterstwa prowadzone jest studenckie kółko samokształceniowe. Zapraszani są tacy wykładowcy, jak: Władysław Bartoszewski, Andrzej Burda, Bohdan Cywiński, Stefan Kisielewski, Tadeusz Mazowiecki, Stanisław Stomma, Kazimierz Świtoń, Jerzy Turowicz. Na spotkaniach poruszano m.in. kwestie związane z najnowszą historią Polski i aktualną sytuacją społeczno-polityczną w PRL. Ważnym przedsięwzięciem była konferencja pt. *Katolicyzm – patriotyzm – nacjonalizm* zorganizowana 1-2 grudnia 1978 r., poświęcona w dużej mierze wyborom ideowym Polaków w XIX i XX w.¹⁸

¹⁶ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 88-96; P. GAWRYSZCZAK, *Postawy niezależne*, s. 254-255; Ł. MULAŁ, *Koło Naukowe Historyków Studentów KUL w latach 1967-1981*, w: *Koło Naukowe Historyków Studentów KUL 1919-2004*, s. 174-185; D. ROSIAK, *Wielka odmowa*, s. 55-60; D. ROSIAK, A. KUNICKA-GOLDFINGER, M. KUNICKI-GOLDFINGER, *Janusz Krupski*, w: *Opozycja w PRL*, t. 1, s. 185-187; M. STRASZ, P. ADAMOWICZ, *Bogdan Borusewicz*, w: *Opozycja w PRL*, t. 1, s. 49-53.

¹⁷ W. BARTOSZEWSKI, *Mój KUL*, w: *Przestrzeń wolności i prawdy*, s. 127-141; M. KUNICKI-GOLDFINGER, *Władysław Bartoszewski*, w: *Opozycja w PRL*, t. 1, s. 28-30.

¹⁸ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Rola duszpasterstwa akademickiego o. Ludwika Wiśniewskiego w działalności opozycji przedsolidarnościowej w Lublinie*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 4(2005), nr 1(7);

Jedno z pierwszych przedsięwzięć opozycyjnych studentów KUL-u „na zeewnątrz” przeprowadzono w grudniu 1975 r. W piątą rocznicę wydarzeń Grudnia '70 Marian Piłka wraz z Anną Żórawską i Magdaleną Górską rozwiesili przy lubelskich kościołach klepsydry z informacją o mszy świętej w intencji poległych stoczniovców. Uczestnicy akcji zostali zatrzymani przez SB i objęci śledztwem, a następnie postępowaniem sądowym (umorzonym). Sprawa była relacjonowana na antenie Radia Wolna Europa¹⁹.

Kilka miesięcy, od 24 października 1975 r. do 24 kwietnia 1976 r., spędził w areszcie niedawny absolwent teologii KUL Stanisław Kruszyński, zatrudniony w Księgarni Świętego Wojciecha w Lublinie, za akcenty polityczne zamieszczone w prywatnej korespondencji listowej, której prywatność naruszyła komunistyczna SB. W obronie uwięzionego podjęto na uczelni zbiórkę podpisów pod petycją w tej sprawie. Sąd Rejonowy w Lublinie skazał Kruszyńskiego 27 marca 1976 r. na karę 10 miesięcy pozbawienia wolności (zwolniony po sześciu miesiącach decyzją Sądu Wojewódzkiego w Lublinie; sytuację taką zatwierdził 2 października 1976 r. wyrok tego sądu w ramach rozprawy rewizyjnej). Proces sądowy z udziałem kilkudziesięcioosobowej publiczności studenckiej KUL-u był swoistą lekcją pogładową na temat „praworządności” w PRL²⁰.

Osoby ze środowiska KUL-u włączyły się w 1976 r. w akcję protestów wobec zmian wprowadzonych do Konstytucji PRL (kierownicza rola Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej oraz nienaruszalność więzów ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich). Wśród sygnatariuszy tzw. Listu 101 było sześciu wykładowców KUL-u: Władysław Bartoszewski, dr Adam Stanowski, prof. Stefan Swieżawski, mgr Zdzisław Szpakowski, dr Jacek Woźniakowski i prof. Czesław Zgorzelski. Z kolei studenci KUL-u: Andrzej Bering (teologia) i Eugeniusz Niebelski (historia) zainicjowali zbiórkę podpisów pod tzw. Listem 92. Osobny list protestacyjny zainicjowali dwaj młodzi pracownicy KUL-u: Janusz Bazydło (redakcja *Encyklopedii katolickiej*) i Jan Michał Krzemiński (Międzywydziałowy Zakład Badań nad Antykiem Chrześcijańskim)²¹.

Ze środowiskiem KUL-u związane były początki profesjonalnej poligrafii opozycyjnej w PRL (tzw. rewolucja powielaczowa). W maju 1976 r. Piotr Jegliński, przebywający na zagranicznym stypendium w Instytucie Katolickim w Paryżu,

---

Formacja Ludwik. Duszpasterstwo Ojca Ludwika Wiśniewskiego w Lublinie 1972-1981, red. M. Choma-Jusińska, M. Żórawska, Lublin 2011; M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 336-339.

¹⁹ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 96-102.

²⁰ Tamże, s. 109-129; P. GAWRYSZCZAK, *Postawy niezależne*, s. 188-189.

²¹ A. FRISZKE, *Opozycja polityczna*, s. 330-331; M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 105-106; P. SOWIŃSKI, *Janusz Bazydło*, s. 26-27.

zakupił we Francji powielacz (w ramach wspólnej inicjatywy z Bogdanem Borusewiczem i Januszem Krupskim). Rozebrane na części urządzenie zostało przewiezione do Polski przez Wita Wojtowicza wraz ze sprzętem Sceny Plastycznej KUL, wracającej z wyjazdu zagranicznego do Londynu. Na powielaczu (ulożonym początkowo w akademiku męskim KUL-u przy ówczesnej ul. Sławińskiego) wydrukowano w Lublinie m.in. kilka numerów „Komunikatów” Komitetu Obrony Robotników (dalej: KOR). W konspiracyjne drukowanie zaangażowało się w tym okresie kilku studentów KUL-u, m.in.: Wojciech Butkiewicz, Paweł Nowacki, Maciej Sobieraj i Wit Wojtowicz. Drugi wydajniejszy powielacz trafił do tego samego środowiska z Zachodu na przełomie 1976 i 1977 r. Wydrukowano na nim w pierwszej połowie 1977 r. w nakładzie 400 egzemplarzy numer niezależnego pisma „Zapis”, używając nazwy: Nieocenzurowana Oficyna Wydawnicza. Biorąc pod uwagę książkową objętość pisma (250 stron), było to pierwsze tak masowe przedsięwzięcie wydawnicze w ramach rodzącej się w PRL opozycji politycznej. Warto zauważyć, że zastosowany sztyld wydawniczy stał się inspiracją do wymyślenia (słynnej później) Niezależnej Oficyny Wydawniczej w Warszawie, dla której przemycono też osobny powielacz²².

Odbywające się 19-24 czerwca 1976 r. w Warszawie obrady Zgromadzenia Młodzieży i Studentów Europy (jako inicjatywa towarzysząca Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie) stały się okazją do upublicznienia wśród zachodnioeuropejskich uczestników kwestii łamania praw człowieka i praw obywatelskich w PRL. W akcji bezpośredniego dotarcia do młodzieżowych działaczy z Zachodu z przygotowanymi materiałami („List otwarty” fikcyjnego Komitetu Młodzieży Polskiej ds. Przestrzegania Postanowień Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie) uczestniczyli przedstawiciele środowiska KUL-u: Marian Piłka i Anna Żórawska²³.

W październiku 1976 r. kilkunastu studentów KUL-u włączyło się w akcję pomocy osobom represjonowanym po wydarzeniach Czerwca '76, prowadzoną w ramach Komitetu Obrony Robotników. Do lata 1977 r. przewożono pomoc pieniężną dla około 20 rodzin osób represjonowanych w Radomiu. Akcję koordynował

²² J. BŁĄZEJOWSKA, *Papierowa rewolucja. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Polsce 1976-1989/1990*, Warszawa 2010, s. 38-71; M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 144-147; P. NOWACKI, „Zapis”, „Spotkania” i potyczki z Kuroniem, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2005, nr 7-8(54-55), s. 137-139; J. OŁASZEK, *Rewolucja powielaczy. Niezależny ruch wydawniczy w Polsce 1976-1989*, Warszawa 2015, s. 21-57; D. ROSIAK, A. KUNICKA-GOLDFINGER, M. KUNICKI-GOLDFINGER, *Janusz Krupski*, s. 185-187; M. STRĘK, *Wit Karol Wojtowicz*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encycsol.pl).

²³ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 129-134; E. MATYJA, *Marian Piłka*, w: *Opozycja w PRL*, t. 1, s. 295-297.

student socjologii Wojciech Samoliński (mający już doświadczenia działalności opozycyjnej w Trójmieście z lat 1969-1976). Oprócz niego w przedsięwzięciu brali udział (zbiórka pieniędzy oraz/lub wyjazdy do Radomia) m.in.: Zdzisław Bradel, Piotr Kałużyński, Andrzej Nastula, Marian Piłka, Małgorzata Urbanowicz, Andrzej Urmański, Anna Żórawska i Krzysztof Żórawski. Janusz Bazydło, pracownik Międzywydziałowego Zakładu Leksykograficznego KUL, przekazywanie pomocy pieniężnej do Radomia łączył z wykładami w tamtejszym duszpasterstwie akademickim (prowadzonym przez ks. Zdzisława Domagałę). Około 300 studentów i pracowników KUL-u podpisało list do Sejmu PRL w sprawie powołania komisji nadzwyczajnej do zbadania przypadków pozaprawnego represjonowania uczestników wydarzeń czerwcowych²⁴.

Z akcją pomocy dla represjonowanych uczestników Czerwca '76 związany był aktywnie Wiktor Kulerski, reprezentujący warszawskie środowisko KOR/KSS KOR oraz Polskiego Porozumienia Niepodległościowego, publikujący na łamach niezależnego pisma „Krytyka”. Kulerski, pracujący zawodowo jako nauczyciel, ukończył w 1979 r. studia zaoczne na kierunku historii sztuki KUL²⁵.

Obok pierwszych przemyconych z Zachodu powielaczy i zapoczątkowania niezależnej poligrafii („rewolucja powielaczowa”) drugim najważniejszym przedsięwzięciem opozycyjnym tego okresu na KUL-u było powstanie pisma i środowiska „Spotkań”. Jesienią 1977 r. grupa młodych pracowników naukowych i studentów KUL-u rozpoczęła wydawanie w niezależnym obiegu periodyku o nazwie „Spotkania. Niezależne Pismo Młodych Katolików”. Pismo przybrało formę obszernego kwartalnika zajmującego się sytuacją Kościoła katolickiego w Polsce i w krajach komunistycznych, sprawami nauki społecznej Kościoła, nauczaniem Jana Pawła II i innymi zagadnieniami dotyczącymi życia religijnego. Głównymi inicjatorami przedsięwzięcia byli: Janusz Bazydło, Zdzisław Bradel, Janusz Krupski i Krzysztof Paczuski. W dalszych pracach redakcyjnych uczestniczyli także m.in.: Wojciech Chudy, Jan Andrzej Stepek i Stefan Szaciłowski. Godna uwagi była duża objętość pisma (kilkadziesiąt stron) oraz wysoki nakład (od 300 do 1200 egzemplarzy). „Spotkania” dysponowały własną bazą poligraficzną z zespołem drukarzy (m.in. Zygmunt Kozicki, Paweł Nowacki, Wojciech Samoliński, Wit Wojtowicz).

W 1978 r. zainicjowano wydawanie książek w ramach „Biblioteki Spotkań”. W mieszkaniu Bożeny Iwaszkiewicz-Wronikowskiej wymieniano poglądy w ra-

²⁴ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 137-140; P. SOWIŃSKI, *Janusz Bazydło*, s. 26-27; A. KUNICKA-GOLDFINGER, *Wojciech Samoliński*, w: *Opozycja w PRL*, t. 3, s. 237-239.

²⁵ M. MAJKE, *Wiktor Kulerski*, w: *Opozycja w PRL*, t. 1, s. 194-195; M. ŁĄTKOWSKA, A. BOROWSKI, *Wiktor Kulerski*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

mach Klubu Dyskusyjnego „Spotkań”. Pismo funkcjonowało do jesieni 1988 r. Do tego czasu wydano 35 numerów pisma oraz około 30 tytułów książkowych. W 1989 r. pismo otrzymało nagrodę Jerzego Łojka za wkład w przywracanie świadomości historycznej Polaków²⁶.

Po śmierci Stanisława Pyjasa środowiska opozycyjne wśród studentów KUL-u zaangażowały się w wyjazd na pogrzeb krakowskiego studenta. Kilka osób zostało zatrzymanych w drodze w nocy z 13 na 14 maja 1977 r. (m.in. Wojciech Samoliński). 15 maja 1977 r. w Krakowie zatrzymany został Marian Piłka, wobec którego zastosowano areszt tymczasowy trwający do 21 maja oraz objęto śledztwem prokuratury umorzonym 28 grudnia 1977 r. (w sprawie Piłki interweniował rektor KUL o. prof. Mieczysław Krąpiec, wykładowcy: ks. doc. Tadeusz Styczeń, dr Jerzy Gałkowski, ks. Andrzej Szostek i s. Teresa Wojtarowicz oraz ówczesny poseł na Sejm PRL prof. Ryszard Bender)²⁷.

Na KUL-u znalazł swoich przedstawicieli rodzący się w latach 1976-1977 prawnicowy nurt opozycyjny, który przybrał wówczas kształt tzw. Nurtu Niepodległościowego. Głównym jego reprezentantem w środowisku katolickiej uczelni był Marian Piłka. Oprócz niego w działalność ugrupowania zaangażowani byli studenci KUL-u: Tomasz Mróz, Andrzej Nastula, Jan Paszkiewicz, Andrzej Pawelczyk i Waldemar Zylik²⁸.

Grupa studentów KUL-u Mariana Piłki zaangażowała się następnie w utworzony w 1977 r. Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (dalej: ROPCiO). Sam Piłka wszedł w skład Rady Finansowej ROPCiO. Osiągnięciem ruchu w środowisku KUL-u było zebranie jesienią 1977 r. około 200 podpisów pracowników i studentów domagających się opublikowania Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka w oficjalnym „Dzienniku Ustaw”.

Z czasem w ramach ruchu osobna grupa studentów KUL-u zaczęła się skupiać wokół Nastuli. Znaleźli się tam: Waldemar Łoboda, Witold Strumpf, Krzysztof Szymański i Anna Wiszniowska. W styczniu 1978 r. studenci KUL-u z ROPCiO zaangażowali się w akcję ulotkową poprzedzającą wybory do rad narodowych 5 lutego 1978 r. Bardziej drastycznym przykładem represji wobec tego środowiska było zatrzymanie i aresztowanie w dniach 8-14 lutego 1979 r. Tomasza Mroza

---

²⁶ M. CHOMA-JUŚIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 148-205; P. NOWACKI, „Zapis”, „Spotkania” i *potyczki z Kuroniem*, s. 139-142; D. ROSIAK, A. KUNICKA-GOLDFINGER, M. KUNICKI-GOLDFINGER, *Janusz Krupski*, s. 185-187.

²⁷ M. CHOMA-JUŚIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 206; A. KUNICKA-GOLDFINGER, *Wojciech Samoliński*, s. 237-239.

²⁸ M. CHOMA-JUŚIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 206-209.

(skazanego 10 lutego w trybie doraźnym przez Kolegium ds. Wykroczeń na 2 miesiące aresztu z zamianą na karę grzywny)²⁹.

W ciągu 1979 r. aktywność lubelskiego ROPCiO stopniowo skupiała się wokół dwóch studentów KUL-u: Piotra Tomczaka i Adama Cichockiego. Wśród zgromadzonych wokół nich studentów byli: Bogdan Giermek, Krzysztof Jabłoński, Wiesław Knitter, Tomasz Mickiewicz, Krzysztof Prokop, Krzysztof Protz i Marek Sowa. Silna aktywizacja grupy miała miejsce w okresie poprzedzającym wybory do Sejmu PRL 23 marca 1980 r. Były to głównie akcje ulotkowe, którym towarzyszyły sporadyczne zatrzymania (m.in. Krzysztofa Jabłońskiego, Krzysztofa Protza i Antoniego Wójtowicza w dniu 10 marca). 19 marca trójka studentów KUL-u (Adam Cichocki, Maria Dajda i Krzysztof Jabłoński) „zakłóciła” spotkanie wyborcze w Fajslawicach z udziałem I sekretarza KW PZPR. W kwietniu 1980 r. studenci KUL-u związani z ROPCiO zaangażowali się w upamiętnienie 40. rocznicy zbrodni katyńskiej (msze za ojczyznę, akcje ulotkowe). 17 kwietnia 1980 r. Tomasz Mickiewicz i Marek Sowa zostali ukarani grzywną przez Kolegium ds. Wykroczeń przy Prezydencie miasta Lublina za kolportowanie kilka dni wcześniej (12 kwietnia) ulotek przypominających o Katyniu. Przez pewien czas grupa drukowała we wsi Motycz Leśny pod Lublinem ogólnopolskie pismo „Opinia”. Ciosem dla tej działalności była konfiskata 25 czerwca 1980 r. przez SB powielacza, materiałów drukarskich i ogromnego zapasu papieru (zatrzymani zostali wówczas: Piotr Tomczak i Maria Dajda)³⁰.

Ze środowiskiem ROPCiO związany był student KUL-u Jerzy Cezary Malinowski, redagujący i wydający w latach 1979-1980 własne pismo „Kronika Lubelska” (początkowo we współpracy z innym studentem KUL-u – Zbigniewem Karpowiczem; pierwszy numer pisma wydrukowano w męskim Domu Akademickim KUL przy ul. Sławińskiego). 8 lutego 1979 r. Malinowski stracił powielacz w wyniku przeszukania dokonanego przez SB w jego mieszkaniu (został wówczas zatrzymany i przesłuchany wraz z innym studentem KUL-u Janem Paszkiewiczem). 15 lutego 1979 r. SB dokonała przeszukań pokoi w akademiku męskim KUL-u, konfiskując m.in. powielacz i duże zapasy materiałów drukarskich związanych z wydawaniem „Kroniki Lubelskiej” (działalność opozycyjna prowadzona na terenie akademika była 18 lutego 1979 r. przedmiotem osobistej interwencji szefa wojewódzkiego SB w Lublinie płk. Henryka Kamińskiego u prorektora KUL-u prof. Stefana Sawickiego). 28 maja 1979 r. Malinowski został ukarany przez Kolegium ds. Wykroczeń przy Prezydencie miasta Lublina dwoma miesiącami ograniczenia

²⁹ Tamże, s. 209-213, 239-241, 259-262, 266; E. MATYJA, *Marian Piłka*, s. 295-297.

³⁰ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 219-220, 236-237, 242-245, 270.

wolności za zerwanie pierwszomajowych flag. Zapewne dlatego 10-11 listopada 1979 r. został on zatrzymany przez SB w związku z przygotowywanymi w Lublinie niezależnymi obchodami rocznicy odzyskania niepodległości. W marcu–kwietniu 1980 r. Jerzy C. Malinowski (m.in. wraz ze studentami KUL-u: Zbigniewem Karpowiczem i Tomaszem Mrozem) był współinicjatorem i sygnatariuszem pisemnego protestu do wojewody lubelskiego w sprawie odsłonięcia pomnika Bolesława Bieruta w Lublinie (przed uroczystościami, 19 lipca 1979 r., SB profilaktycznie zatrzymała Malinowskiego)³¹.

Gdy w latach 1977-1978 powstawał Uniwersytet Latający, a następnie Towarzystwo Kursów Naukowych, w gronie ich założycieli i pierwszych wykładowców (społeczne problemy wychowania) znalazł się Adam Stanowski z KUL-u. Oprócz niego sygnatariuszami deklaracji założycielskiej Towarzystwa Kursów Naukowych było jeszcze pięcioro innych wykładowców katolickiej uczelni: Władysław Bartoszewski, Irena Sławińska, Zdzisław Szpakowski, Jacek Woźniakowski i Czesław Zgorzelski³².

Nie sposób nie wspomnieć przy tym okresie o ks. dr. hab. Mieczysławie Brzozowskim, wykładowcy KUL-u, który w 1976 r. został rektorem kościoła powiżytkowskiego w Lublinie. Kościół ten stał się w latach 1976-1982 główną świątynią Lublina, gdzie odprawiano nabożeństwa patriotyczne związane z rocznicami narodowymi, jak Katyń, 3 maja czy 11 listopada. W grudniu 1980 r. ks. Brzozowski został mianowany przedstawicielem biskupa lubelskiego do współpracy z NSZZ „Solidarność” – *de facto* stając się regionalnym duszpasterzem „Solidarności”³³.

Formalnie poza KUL-em działał w tym okresie ks. dr Franciszek Blachnicki, który w latach 1961-1971 był pracownikiem naukowym Sekcji Pastoralnej Wydziału Teologicznego (w 1965 r. obronił na uczelni doktorat), a już od lat 50. narażał się władzom komunistycznym w związku ze swoją odważną posługą kapłańską (w 1961 r. aresztowany i skazany za zaangażowanie w działalność Krucjaty Trzeźwościowej). Jeszcze w trakcie pracy na uczelni prowadził aktywnie oazową działalność rekolekcyjną, która zaowocowała powstaniem Ruchu Żywego Kościoła (1969 r.), Ruchu Światło-Życie (1976 r.) oraz Krucjaty Wyzwolenia Człowieka (1978 r.). W latach 70. ks. Blachnicki głosił potrzebę większego uniezależnienia się Kościoła katolickiego od władz komunistycznych i aktywniejszego zaangażowania

³¹ Tamże, s. 220-221, 225-228, 231-232, 237-238, 265-269; M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Kronika Lubelska*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

³² A.F. BARAN, *Adam Stanowski*, w: *Opozycja w PRL*, t. 2, s. 289-290; T. BOCHWIC, *Zdzisław Szpakowski*, w: *Opozycja w PRL*, t. 3, s. 278-280.

³³ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 341-342; M. DĄBROWSKI, *Mieczysław Brzozowski*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

w bieżące problemy i wydarzenia społeczno-polityczne kraju (stąd mowa o swoistej środkowoeuropejskiej „teologii wyzwolenia” ks. Blachnickiego dla krajów komunistycznych). W listopadzie 1981 r., w czasie strajku „radomskiego” na uczelniach, ks. Blachnicki zainicjował na terenie KUL-u powstanie Chrześcijańskiej Służby Pomocy Polsce „Prawda-Wyzwolenie” (wydano pierwszy numer pisma o tej samej nazwie). Inicjatywę tę przerwał wyjazd księdza do Rzymu 10 grudnia 1981 r. i pozostanie na Zachodzie po wybuchu stanu wojennego (nazwisko księdza znalazło się na pierwszych opublikowanych w prasie lubelskiej listach internowanych)³⁴.

Wymienić należy tu również postać ks. Edwarda Frankowskiego, który w latach 1967-1975 był formalnie studentem KUL-u. Studia zbiegły się w czasie z misją tworzenia przez ks. Frankowskiego nowo erygowanej parafii Matki Boskiej Różańcowej w Stalowej Woli, co wiązało się z pokonywaniem wielu szykan i represji osobistych ze strony władz komunistycznych oraz ich oporu wobec budowy nowej świątyni w rozbudowującym się robotniczym ośrodku, który – w założeniu – miał pozostać miastem bez Boga. W 1981 r. na fali solidarnościowej rewolucji ks. Frankowski zainicjował starania o utworzenie w Stalowej Woli filii KUL-u, powołując komitet organizacyjny, zbierając środki finansowe i przygotowując teren pod budowę przy parafii Matki Bożej Królowej Polski. Działania te przerwało wprowadzenie stanu wojennego. Jako namiastkę filii ks. Frankowski utworzył w latach 1986-1989 Studium Społeczne Duszpasterstwa Ludzi Pracy (i towarzyszący mu „Uniwersytet Robotniczy”) prowadzone przez dr. Adama Stanowskiego z KUL-u³⁵.

Wybór papieża Polaka 16 października 1978 r. wywołał spontaniczną reakcję w środowisku KUL-u. Grupa około 60 studentów, głównie z akademika męskiego przy ul. Sławińskiego, przemaszerowała wzdłuż głównych ulic miasta, spod Kurii Biskupiej do Miasteczka Akademickiego, dając wyraz radości z obioru dokonanego w Watykanie³⁶.

Gdy na scenie opozycyjnej pojawia się Konfederacja Polski Niepodległej (dalej: KPN), w Lublinie w zakresie bieżącej działalności tej partii na czoło wysunął się w 1980 r. student KUL-u Piotr Opozda. Jego grupa od sierpnia 1980 r. redagowała i wydawała własne pismo „Słowo”³⁷.

³⁴ G. BOCHENEK, *Ks. Franciszek Blachnicki*, w: *Opozycja w PRL*, t. 1, s. 38-40.

³⁵ G. GOŁOJUCH, *Ks. Edward Frankowski*, w: *Opozycja w PRL*, t. 1, s. 85-86; A.F. BARAN, *Adam Stanowski*, s. 289-290.

³⁶ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, Lublin 2014, s. 65.

³⁷ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 316-324; P. OPOZDA, *Zwierzchnia terrorysty*, Lublin 2004, s. 5; B. BIAŁEK, *Konfederacja Polski Niepodległej na Lubelszczyźnie w latach 1979-*

W odpowiedzi na plany budowy trasy szybkiego ruchu w pobliżu klasztoru na Jasnej Górze grupa studentów KUL-u związana z duszpasterstwem o. Ludwika Wiśniewskiego i zaangażowana w działalność opozycyjną zawiązała 18 stycznia 1980 r. Studencki Komitet Obrony Jasnej Góry. Tworzyli go m.in.: Adam Cichocki, Bogdan Giermek, Tomasz Mickiewicz, Krzysztof Prokop, Krzysztof Protz, Marek Sowa, Witold Starnawski i Piotr Tomczak. Prowadzono akcje informacyjne, ulotkowe, a na koniec – 26 stycznia – udano się na Jasną Górę, gdzie zorganizowano kilkudniowe czuwanie modlitewne³⁸.

W kwietniu 1980 r. na bazie Komisji Porozumiewawczej Stowarzyszeń Akademickich KUL, której przewodniczącym zostaje Włodzimierz Karpowicz, podjęta została próba utworzenia samorządu studenckiego pod nazwą Rada Studentów KUL. Do głównych inicjatorów należeli m.in.: Miłosz Gałęcki, Marek Jakubczak, Włodzimierz Karpowicz, Janusz Olszewski, Mieczysław Cezary Olszewski. Wobec braku jednoznacznej akceptacji ze strony rektora uczelni pomysł powołania rady poddano pod opinię studentów KUL-u w czasie corocznych Dni Kultury Studenckiej „Kullages”. Inicjatywę zaakceptowało około 900 ankietowanych osób. Działania kontynuowano w roku akademickim 1980/81, choć większość dotychczasowych inicjatorów zaangażowała się w tworzenie Niezależnego Zrzeszenia Studentów. Spośród przedstawicieli samorządów sekcyjnych w 1981 r. wyłoniono Prezydium Samorządu Ogólnouczelnianego (początkowo w składzie: przewodnicząca Henryka Strojnowska, wiceprzewodniczący: Janusz Olszewski i Jerzy Niczyporuk, sekretarz Szczepan Wojtasik; w listopadzie 1981 r. przewodniczącą została Dorota Włodarczyk, a wiceprzewodniczącym Hubert Łaszkiwicz). Od jesieni 1981 r. pięcioosobowa reprezentacja samorządu miała prawo brać udział w posiedzeniach Senatu KUL³⁹.

W maju 1980 r. w środowisku studentów i pracowników KUL-u zaangażowano się w obronę Jana Kozłowskiego, niezależnego działacza chłopskiego z ówczesnego województwa tarnobrzesckiego. Z KUL-em związana była duża część sygnatariuszy Komitetu na rzecz Obrony Jana Kozłowskiego, zawiązanego 22 maja 1980 r. w duszpasterstwie akademickim o. Wiśniewskiego i reprezentującego wszystkie środowiska opozycyjne. Znaleźli się w nim m.in. Janusz Bazydło, Witold Starnawski, Czesław Zgorzelski, Krzysztof Żórawski. Adam Stanowski przygotował broszurę pt. *Biała księga*, opisującą represje wobec Kozłowskiego. Na

---

1989, w: *Konfederacja Polski Niepodległej na drodze do wolności*, red. M. Wenklar, Kraków 2011, s. 181-182; M. CHOMA-JUSIŃSKA, „Słowo”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

³⁸ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 344-346.

³⁹ „Volta. Niezależne Zrzeszenie Studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 1988, nr 1, s. 5-6.

katolickiej uczelni przeprowadzono zbiórkę podpisów pod pisemnym protestem. W czasie akcji ulotkowej w Stalowej Woli 23 maja 1980 r. zatrzymani zostali m.in. Adam Cichocki i Jolanta Kozłowska. Studenci KUL-u stanowili większość spośród 60-osobowej grupy, która udała się z Lublina na rozprawę rewizyjną Jana Kozłowskiego w Sądzie Wojewódzkim w Tarnobrzegu z siedzibą w Sandomierzu 26 maja 1980 r. (m.in. Adam Cichocki, Jerzy Cezary Malinowski, Piotr Tomczak). W dniu rozprawy doszło w Sandomierzu do prowokacji ze strony bezpieki wobec przyjezdnych obserwatorów. W związku z rozprawą SB i milicja zatrzymały łącznie 43 osoby, z których 20 ukarano grzywnami. W grupie tej było kilkanaście osób związanych z KUL-em⁴⁰.

Podczas lipcowych strajków 1980 r. na Lubelszczyźnie kilka osób ze środowiska KUL-u zaangażowało się w akcję zbierania informacji o strajkujących zakładach pracy. Dane te były przekazywane za pośrednictwem warszawskiego mieszkania Jacka Kuronia do Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa na Zachodzie. W grupie, której przewodził Wojciech Onyszkiewicz, uczestniczyli m.in. Janusz Bazydło, Bogdan Giermek, Agnieszka Lipska-Onyszkiewicz, Anna Samolińska (z d. Żórawska), Wojciech Samoliński, Piotr Tomczak i Krzysztof Żórawski. Działalność grupy Onyszkiewicza przerwało 18 lipca 1980 r. wkroczenie SB do mieszkania kontaktowego i zatrzymanie większości uczestników akcji. Poza tą grupą zbierali informacje (niezależnie od siebie): Paweł Nowacki (informacje przekazywał Kuroniowi z mieszkania Bożeny Iwaszkiewicz-Wronikowskiej) oraz Jerzy Cezary Malinowski⁴¹.

Grupa studentów KUL-u związana z ROPCiO podjęła 26 sierpnia 1980 r. głódówkę w kościele Świętego Ducha w Lublinie jako wyraz poparcia dla strajkujących w zakładach pracy na Wybrzeżu. W proteście uczestniczyli: Adam Cichocki, Wiesław Knitter, Tomasz Mickiewicz, Krzysztof Prokop, Krzysztof Protz, Marek Sowa, o. Bronisław Sroka i Witold Starnawski. Roli rzecznika grupy podjął się o. Ludwik Wiśniewski. Telegram informujący o głódówce przesłano na adres Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Gdańsku. Wobec braku akceptacji dla protestu ze strony biskupa lubelskiego Bolesława Pylaka oraz presji wywieranej przez lokalne władze komunistyczne i SB 29 sierpnia 1980 r. wieczorem uczestnicy głódówki opuścili kościół, a nazajutrz po wizycie u bpa Pylaka zdecydowali o jej zakończeniu. Podobny protest głodowy przedstawiciele środowiska „Spotkań”

⁴⁰ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 346-351.

⁴¹ Tamże, s. 388-395; M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, s. 98; A. FRISZKE, *Czas KOR-u. Jacek Kuroń a geneza Solidarności*, Kraków 2011, s. 526-528; P. NOWACKI, „Zapis”, „Spotkania” i potyczki z Kuroniem, s. 145-147.

przewodzący 25-31 sierpnia 1980 r. w kościele w Stalowej Woli, korzystając z życzliwego poparcia ks. Edwarda Frankowskiego i biskupa przemyskiego Ignacego Tokarczuka. W głodówce w Stalowej Woli brał udział m.in. pracownik KUL-u Janusz Bazydło⁴².

LATA 1980-1981

Początki „Solidarności” na KUL-u to 19 września 1980 r. Nadzwyczajne zebranie pracowników zwołane pod auspicjami Rady Zakładowej Związku Nauczycielstwa Polskiego (dalej: ZNP), przy 242 obecnych, powołuje Zakładowy Komitet Założycielski Niezależnego i Samorządnego Związku Zawodowego Pracowników Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W skład komitetu weszli: Adam Biela, Andrzej Budzisz, Tadeusz Cybula, Adam Chruszczewski, Łukasz Czuma, Ewa Jabłońska-Deptuła, Irena Gębura, Krzysztof Gębura, Kamila Kasprzak, Marzena Kowieska, Piotr Kryczka, Faustyna Kupis, Grzegorz Lenartowski, Elżbieta Listoś, Cezary Listowski, Andrzej Lulek, Roman Młynarczyk, Władysław Panas, Maria Pinkosz, Jerzy Rebeta, Antoni Remiszewski, Stanisław Smutek, Adam Stanowski, Antoni Stępień, Barbara Styk, Konstanty Turowski, s. Aleksandra Witkowska, Norbert Wojciechowski, Elżbieta Wolicka, Maria Wrzeszcz, ks. Tadeusz Zasępa i Czesław Zgorzelski. Warto zauważyć, że w komitecie znalazły się dwie osoby duchowne. Następnego dnia komitet wyłania ze swego składu prezydium. Jego przewodniczącym został Adam Stanowski, dotychczasowy przewodniczący ZNP na KUL-u. Ponadto do prezydium wybrani zostają: Antoni Stępień (wiceprzewodniczący), Norbert Wojciechowski (sekretarz), Ewa Jabłońska-Deptuła, Grzegorz Lenartowski, Andrzej Lulek, Konstanty Turowski i Czesław Zgorzelski. 22 września 1980 r. organizację uczelnianą zarejestrowano w Międzyzakładowym Komitecie Założycielskim Regionu Środkowo-Wschodniego. O powstaniu nowego związku zawodowego na KUL-u poinformowani zostali: rektor, biskup lubelski, jako wielki kanclerz uczelni, oraz Komisja Episkopatu Polski do spraw KUL⁴³.

⁴² M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne*, s. 353-361; M. SOBIERAJ, *Działania operacyjne SB wobec kurii lubelskiej w latach 1975-1989*, w: *Aparat bezpieczeństwa wobec kurii biskupich w Polsce*, red. A. Dziurok, Warszawa 2009, s. 142-143; P. SZPURA, *Głodówka studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w kościele pod wezwaniem Świętego Ducha w Lublinie 26-30 sierpnia 1980 roku* (mps pracy magisterskiej, UMCS); P. SOWIŃSKI, *Janusz Bazydło*, s. 26-27.

⁴³ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, s. 344-345; J. GAWRYSIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 1980-2010*, Lublin 2015, s. 39-43.

Przyszły NSZZ „Solidarność” na KUL-u tworzy się najwcześniej spośród lubelskich uczelni. I na tym dotychczasowy „prymat” opozycyjny katolickiej uczelni się kończy. Wydaje się, że w następnych miesiącach organizacje „Solidarności” na państwowych uczelniach wyprzedzają KUL pod względem aktywności. Przyczyn tego może być kilka. Jedną z najistotniejszych może być to, że „Solidarność” na KUL-u znalazła się w szczególnych uwarunkowaniach jako związek zawodowy. Była to jedyna struktura zakładowa „Solidarności” w skali regionu, a może i kraju, gdzie pracodawcą był Kościół katolicki, a nie – jak wszędzie indziej – szeroko rozumiane struktury państwa PRL. Stawiało to tutejszą organizację „Solidarności” w bardzo specyficznej sytuacji. Z punktu widzenia związkowego KUL był przecież zakładem pracy, w którym główną rolą związku zawodowego była reprezentacja swoich związkowców, czy szerzej biorąc, społeczności pracowników, wobec pracodawcy (czyli hierarchii kościelnej).

Praktyczny sprawdzian tej formuły funkcjonowania przyszedł bardzo szybko, bo już we wrześniu–październiku 1980 r., gdy doszło do strajku okupacyjnego pracowników Towarzystwa Naukowego KUL (na tle łamania przez dyrektora tej instytucji praw pracowniczych). Powołano komitet strajkowy, a strajk poparli pracownicy kilku innych komórek KUL-u. Dzięki mediacji Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” przy KUL-u protest zakończył się podpisaniem porozumienia i spełnieniem części postulatów (choć w ramach represji już w stanie wojennym kilka osób straciło pracę). Pokazywało to bardzo konkretne ograniczenia, z którymi musiała się liczyć organizacja związkowa na uczelni⁴⁴.

Można zresztą mówić o dystansie władz uczelni i Kurii Biskupiej w Lublinie wobec uniwersyteckiej „Solidarności”. Rektor o. prof. Albert Krąpiec pozostał członkiem ZNP do końca istnienia tego związku na KUL-u (31 grudnia 1980 r.). Wyraźna była też nieufność biskupa lubelskiego Bolesława Pylaka, kanclerza uczelni. W drugiej połowie października 1980 r. delegacja komitetu założycielskiego złożyła mu wizytę m.in. w celu przełamania „rezerwy”, jaką kuria żywiła wobec nowego tworu związkowego na KUL-u. Biskup mógł osobiście zweryfikować „rzekomo antyklerykalny charakter kulowskiej «Solidarności»”⁴⁵.

Zgodnie ze statutowymi procedurami Walne Zebranie Delegatów Kół NSZZ „Solidarność” KUL dokonało 12 grudnia 1980 r. demokratycznego wyboru swoich

⁴⁴ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, s. 345; J. GAWRYŚIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 66-69.

⁴⁵ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, s. 345-346; J. GAWRYŚIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 45.

władz – Komisji Uczelnianej, liczącej 25 osób. Wyłoniona w ten sposób komisja wybrała następnego dnia swojego przewodniczącego – został nim Adam Stanowski – oraz prezydium, w którym znaleźli się: Stanisław Litak (I wiceprzewodniczący), Łukasz Czuma (II wiceprzewodniczący), Ewa Jabłońska-Deptuła (III wiceprzewodniczący), ks. Kazimierz Ryczan (sekretarz), Adam Chruszczewski (kierownik działu socjalnego), Grzegorz Lenartowski, Antoni Remiszewski i Jerzy Strojnowski. Pozostałymi członkami Komisji Uczelnianej byli: Janusz Bazydło, ks. Mieczysław Brzozowski, Klaudia Chlewińska, Tadeusz Cybula, ks. Wojciech Danielski, Janina Gawrysiakowa, Irena Gębura, ks. Jerzy Grzywacz, Marek Marczewski, Roman Młynarczyk, ks. Roman Pomianowski, Teresa Rylska, Jan Sawicki, Anna Truskolaska, Elżbieta Wolicka, Czesław Zabrotowicz, Anna Zajac i ks. Tadeusz Zasępa. We władzach związkowych znalazło się sześć osób duchownych (w tym regionalny duszpasterz „Solidarności”).

Za kilka tygodni, w styczniu 1981 r., większość obowiązków Adama Stanowskiego przejęła *de facto* Ewa Jabłońska-Deptuła (choć przewodzenie uczelnianej „Solidarności” sprawowane było zbiorowo). W swoich wspomnieniach tłumaczyła to brakiem zdolności organizacyjnych przewodniczącego oraz przebyty w grudniu 1980 r. zawałem serca. Formalną rezygnację ze swojej funkcji Stanowski złożył dopiero 28 października 1981 r. Umożliwiło to zwołanie 13 listopada 1981 r. II Walnego Zebrania Delegatów NSZZ „Solidarność” KUL w celu wyłonienia nowego przewodniczącego oraz nowego składu Komisji Uczelnianej (łącznie 15 osób). W efekcie Prezydium Komisji Uczelnianej ukonstytuowało się w składzie: przewodnicząca Ewa Jabłońska-Deptuła, dwaj wiceprzewodniczący: ks. Kazimierz Ryczan i Antoni Remiszewski, sekretarz Teresa Ośluk oraz Adam Chruszczewski, Irena Gębura i Adam Konderak. W komisji znaleźli się ponadto: Janina Bąk, Klaudia Chlewińska, Tadeusz Cybula, Łukasz Czuma, Antoni Fetkowski, ks. Jerzy Grzywacz, Wiesław Müller, Ewa Patyk. Warto zwrócić uwagę na liczebność organizacji uczelnianej, która z 432 związkowców w listopadzie 1980 r. wzrosła do 747 osób we wrześniu 1981 r. (75 proc. zatrudnionych)⁴⁶.

Omówienia wymaga aktywność „Solidarności” KUL-owskiej poza uczelnią. Po zarejestrowaniu organizacji uczelnianej w Regionie Środkowo-Wschodnim do Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego dokooptowany został przewod-

⁴⁶ Archiwum Uniwersyteckie KUL (dalej: AKUL), NSZZ „Solidarność”, Korespondencja zewnętrzna 1980-1981; M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, s. 346-348; J. GAWRYSIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 45-48; E. JABŁOŃSKA-DEPTUŁA, *Człowiek Solidarności*, w: *W służbie wartościom. Księga pamiątkowa poświęcona Księdzu Biskupowi Profesorowi dr. hab. Kazimierzowi Ryczanowi z okazji 60-lecia urodzin*, Kielce 1999, s. 88-89.

niczający Adam Stanowski. Od stycznia 1981 r. zastępowała go tam Ewa Jabłońska-Deptuła. W maju 1981 r. w demokratycznie wybranym Prezydium Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego znalazł się Norbert Wojciechowski, kierownik Zakładu Małej Poligrafii KUL. Kilku przedstawicieli środowiska KUL-u znalazło się w grupie ekspertów Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego: Andrzej Lulek, Adam Stanowski, Jerzy Rebeta i Wojciech Samoliński (który początkowo był sekretarzem grupy doradców, wiosną 1981 r. przejął obowiązki rzecznika prasowego Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego, a następnie Zarządu Regionu). Maciej Sobieraj był kierownikiem Biura Informacyjnego i redaktorem wydawanego przez to biuro pisma „Informator”. W okresie maj–październik 1981 r. jako redaktor naczelny pisma „Biuletyn Informacyjny NSZZ «Solidarność» Region Środkowo-Wschodni” oddelegowany był Cezary Listowski, pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej KUL⁴⁷.

Środowisko KUL-u (Adam Stanowski, Ewa Jabłońska-Deptuła i Jerzy Kłoczowski) było współinicjatorem Wszechnicy Nauczycielskiej, a potem Wszechnicy Związkowej „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego. W jej Tymczasowej Radzie Programowo-Organizacyjnej znaleźli się: Jerzy Kłoczowski jako przewodniczący, Janusz Bazydło, Jerzy Gałkowski, Ewa Jabłońska-Deptuła, Ewa Wolicka i Czesław Zgorzelski. Poza wymienionymi powyżej jako wykładowcy wszechnicy występowali: Ryszard Bender, Adam Biela, Łukasz Czuma, Zygmunt Sułowski, Zdzisław Szpakowski i Jan Ziółek. Wraz ze środowiskiem UMCS zainicjowano przy Zarządzie Regionu „Solidarności” działalność Komisji ds. Rodziny, a następnie Ruch „Solidarności Rodzin”. Na polu tym szczególnie aktywne były: Maria Braun-Gałkowska i Ewa Jabłońska-Deptuła. Naukowcy z KUL-u brali udział w Radzie Programowej Ośrodka Badań Społecznych Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność” (Jan Turowski jako przewodniczący, ks. Zdzisław Chlewiński, ks. Władysław Prężyna i ks. Tadeusz Styczeń)⁴⁸.

Wśród 30 delegatów Regionu Środkowo-Wschodniego na I Krajowy Zjazd Delegatów nie było przedstawiciela KUL-u, choć było aż trzech delegatów z UMCS i jeden delegat z Politechniki Lubelskiej. Co prawda, w pracach zespołu ds. polityki społecznej zjazdu brał udział dr Adam Stanowski, ale jako ekspert, a nie jako delegat. Związkowcy KUL-u mieli swoich trzech delegatów na Walnym Zebraniu Delegatów Krajowej Sekcji Nauki NSZZ „Solidarność” (Ewa Jabłońska-Deptu-

⁴⁷ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, s. 345-347.

⁴⁸ Tamże, s. 347; J. GAWRYŚIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 77-80.

ła, Stanisław Litak i Wiesław Müller). Adam Stanowski był jednym z dziesięciu przedstawicieli Ogólnopolskiej Komisji Porozumiewawczej Nauki NSZZ „Solidarność”, którzy weszli w skład Komisji Kodyfikacyjnej przy Ministrze Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki przygotowującej projekt ustawy o szkolnictwie wyższym⁴⁹.

Trudno wytłumaczyć, dlaczego w przeciwieństwie do większości struktur „Solidarności” na wyższych uczelniach, organizacja związkowa na KUL-u nie zmobilizowała się do wydawania własnego pisma. Nie można bowiem za ogólnouczelnianą inicjatywę uznać biuletynu „Marginalia. Pismo Koła Bibliotekarzy NSZZ «Solidarność» KUL”, wydawanego przez strukturę związku w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL. W okresie maj–październik 1981 r. ukazały się trzy numery tego pisma w ograniczonym nakładzie około 350 egzemplarzy. Redaktorami „Marginaliów” byli: Cezary Listowski, Tadeusz Madała i Dorota Tkaczyk⁵⁰.

Należy zauważyć, że Adam Stanowski, któremu takie czy inne względy od stycznia 1981 r. nie pozwalały wykonywać funkcji przewodniczącego Komisji Uczelnianej, w tym samym czasie, bo latem 1981 r., został redaktorem naczelnym pisma „Miesiące. Przegląd Związkowy”, wydawanego przy Zarządzie Regionu. Sekretarzem pisma był Wojciech Chudy. Redaktorem technicznym odpowiadającym także za opracowanie graficzne był Janusz Szulakowski. Ponadto w redakcji znaleźli się: Janusz Drob, Hanna Filipkowska, Władysław Panas i Elżbieta Wolicka⁵¹.

Prestiżowym wydarzeniem zarówno dla KUL-u, jak i dla uczelnianej „Solidarności” była 11 czerwca 1981 r. uroczystość nadania emigracyjnemu poecie Czesławowi Miłoszowi (niedawnemu laureatowi Nagrody Nobla w dziedzinie literatury) tytułu doktora honoris causa uczelni. W ramach Wszechnicy Związkowej Regionu Środkowo-Wschodniego zorganizowała „Solidarność” na dziedzińcu KUL-u spotkanie związkowców z poetą, a także z przewodniczącym „Solidarności” Lechem Wałęsą (który jedyny raz przybył w tym okresie do Lublina)⁵².

Powstanie „Solidarności” stworzyło warunki do upomnienia się o zatwierdzenie przez władze państwowe PRL blokowanych od kilku lat stopni naukowych

---

⁴⁹ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, s. 346-347.

⁵⁰ Tamże, s. 347, 414.

⁵¹ Tamże, s. 417; J. GAWRYŚIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 80-81.

⁵² B. KOPKA, G. MAJCHRZAK, *Operacja „Poeta”. Służba Bezpieczeństwa na tropach Czesława Miłosza*, Lublin 2007, s. 103-115; M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, s. 347.

dla trojga pracowników naukowych KUL-u. Osobami tymi były: dr Ewa Jabłońska-Deptuła („zaległy” stopień docenta) oraz ks. dr Franciszek Blachnicki i dr Łukasz Czuma („zaległe” stopnie habilitacyjne). Wspólne działania w tej sprawie podjęły w listopadzie 1980 r. uczelniana „Solidarność” i Niezależne Zrzeszenie Studentów⁵³.

Mimo specyfiki uczelni związkowcy z KUL-u brali udział w ogólnokrajowych protestach „Solidarności”, jak strajk 3 października 1980 r. czy 28 października 1981 r. Wspólne działania uczelniana „Solidarność” i NZS podjęły w czasie głośnego konfliktu wokół Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Radomiu. 18 listopada 1981 r. na terenie KUL-u zorganizowano otwarty wiec społeczności akademickiej, na który przybyli także przedstawiciele innych uczelni oraz zakładów pracy i szkół Lublina. 21 listopada ogłoszono pogotowie strajkowe, zaś 24 listopada 1981 r. rozpoczęto strajk. Wcześniej powołano Komitet Strajkowy KUL złożony z 18 pracowników i 27 studentów, którego przewodniczącym został Edward Zwolski z „Solidarności”, zaś wiceprzewodniczącymi dwaj działacze NZS: Tomasz Mickiewicz i Leszek Zegzda. Strajk „radomski” prowadzono na KUL-u do 9 grudnia 1981 r. Był to strajk czynny (bez przerywania zajęć), ale okupacyjny i ciągły. W auli odprawiane były codzienne msze i organizowane spotkania informacyjne. W trakcie protestu wydano 15 numerów pisma „Informator Strajkowy”. W czasie akcji plakatowych towarzyszących strajkowi „radomskiemu” 26 listopada 1981 r. SB zatrzymała 3 studentów KUL (K. Bakuła, J. Bałut i Paweł Turkiewicz). Mniej więcej w tym samym czasie, od 25 listopada do 2 grudnia 1981 r., wykładowcy i studenci KUL-u aktywnie włączyli się do strajku nauczycieli Lubelszczyzny, występując jako prelegenci podczas zajęć szkolnych (byli to m.in.: Ewa Jabłońska-Deptuła, Maria Braun-Gałkowska, Irena Sławińska, Czesław Zgorzelski)⁵⁴.

Próbując reasumować okres lat 1980-1981, nie da się stwierdzić, by KUL oraz uczelniana „Solidarność” w istotny sposób inspirowały środowiska pracownicze w Lublinie i regionie w nawiązywaniu do tradycji katolickiej. Wydaje się, że był to proces samorzutny i oddolny w poszczególnych zakładach pracy. W inicjatywach związanych z nauką społeczną Kościoła, jak Ruch „Solidarności Rodzin” czy tematyka pracy ludzkiej, współinicjatorem w co najmniej takim samym stopniu jak KUL było środowisko „Solidarności” UMCS.

⁵³ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, s. 346. Zatwierdzenie habilitacji dr. Łukasza Czumy blokowane było od 29 czerwca 1972. Zob. H. CZUMA, Ł. CZUMA, A. CZUMA, B. CZUMA, *Wspomnienia z PRL-u*, s. 24.

⁵⁴ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, s. 348-349; J. GAWRYSIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 70-74; M. DĄBROWSKI, „*Informator Strajkowy*”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

Okres tzw. karnawału „Solidarności” 1980-1981 był też czasem wzmożonej aktywności środowiska studenckiego KUL-u. Dość wcześnie zainaugurowano na uczelni działalność Niezależnego Zrzeszenia Studentów. 25 września 1980 r. utworzono Tymczasowy Komitet Założycielski (dalej: TKZ) Niezależnego Zrzeszenia Studentów Polskich KUL w składzie: Michał Drozdek, Miłosz Gałęcki, Bogdan Giermek, Sławomir Gutkowski, Jacek Janas-Kaszczyk, Zygmunt Kęszycki, Małgorzata Kowalewska, Izabela Kwiatkowska, Jan Strojnowski i Henryk Zyborowicz. Przedstawicielem TKZ wobec rektora został Jan Strojnowski. W następnych tygodniach do składu TKZ kooptowano kolejne osoby. Byli to m.in.: Wojciech Bogaczyk, Teresa Czerniecka, Stanisław Matejczuk, Janusz Olszewski, Marzena Paczuska. 13 października 1980 r. dokonano wyboru Jana Strojnowskiego na przewodniczącego TKZ, który sprawował tę funkcję przez kilkanaście dni. Nazwa Niezależne Zrzeszenie Studentów Polskich była używana do około połowy października 1980 r., gdy ostatecznie zaczął obowiązywać właściwy „szyld”: Niezależne Zrzeszenie Studentów. Organizacja zrzesza wówczas na KUL-u 530 studentów. W dniach 20-21 października 1980 r. na dziedzińcu uczelni przeprowadzono wybory do 15-osobowego Tymczasowego Zarządu NZS KUL. W jego składzie znaleźli się: przewodniczący Mieczysław Cezary Olszewski, wiceprzewodniczący Włodzimierz Karpowicz, sekretarz Teresa Czerniecka oraz Agnieszka Bender, Wojciech Bogaczyk, Czesław Caryk, Michał Drozdek, Zygmunt Kęszycki, Stanisław Matejczuk, Tomasz Mickiewicz, Janusz Olszewski, Krzysztof Prokop, Jacek Skrobot, Jan Syty i Tadeusz Zych.

Po formalnej rejestracji NZS (17 lutego 1981 r.) 3 marca 1981 r. zwołano zebranie ogólne członków NZS KUL, zrzeszającego wówczas 618 studentów. Zdecydowano o demokratycznych wyborach do Zarządu NZS KUL oraz wyłoniono 5-osobową Komisję Rewizyjną (Marek Dąbrowski, Wiesław Knitter, Ryszard Miłek, Jerzy Niczyporuk, A. Wojtowicz).

W dniach 24-26 marca 1981 r. przeprowadzono wybory do władz uczelnianego NZS (przy 41-procentowej frekwencji). W Zarządzie NZS KUL znaleźli się: Jan Strojnowski (przewodniczący), Mieczysław Cezary Olszewski (wiceprzewodniczący), Włodzimierz Karpowicz (wiceprzewodniczący), Tomasz Mickiewicz (sekretarz), Katarzyna Lekan (skarbnik) oraz Czesław Caryk, Michał Drozdek, Henryka First, Bogdan Giermek, Jan Kłoczowski i Stanisław Matejczuk. Z inicjatywy Michała Drozdka wykonano 1000 sztuk metalowych znaczków z nazwą NZS i godłem uniwersytetu⁵⁵.

⁵⁵ AKUL, NZS KUL, Działalność NZS KUL 1980/1981; Tymczasowy Komitet Założycielski NZS KUL; „Volta. Niezależne Zrzeszenie Studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 1988,

Od początku NZS KUL starało się być obecne na forum zewnętrznym. 19 października 1980 r. Wojciech Bogaczyk, jako przedstawiciel KUL-u, wszedł w skład Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NZS. Podczas I Zjazdu NZS w Krakowie (3-6 kwietnia 1981 r.) KUL reprezentowało czterech przedstawicieli: W. Bogaczyk, W. Karpowicz, T. Mickiewicz i J. Strojnowski. Bogaczyk wybrany został do Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS (w maju 1981 r. wszedł w skład Prezydium Krajowej Komisji Koordynacyjnej)⁵⁶.

Istotnym polem aktywności NZS w tamtym okresie była kwestia więźniów sumienia w PRL. Z problematyką tą środowisko studenckie KUL-u zetknęło się pośrednio, gdy jesienią 1980 r. władze wszczęły śledztwo, którym objęci zostali dwaj studenci uczelni: Piotr Opozda (KPN) i Piotr Szczudłowski (ROPCiO, Ruch Młodej Polski, KPN). Obaj byli organizatorami niezależnych obchodów 11 listopada 1980 r. w Lublinie, podczas których wygłosili odważne przemówienia na placu Litewskim. 14 listopada zostali w tej sprawie zatrzymani po wkroczeniu SB do Domu Akademickiego KUL przy ul. Sławińskiego. W obronie studentów wystąpiło NZS KUL. Delegacja zrzeszenia udała się do przewodniczącego Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego Regionu Środkowo-Wschodniego Czesława Niezgody z celu zaproponowania wspólnych działań oraz spotkała się z prokuratorem rejonowym. W następnych dniach doszło do zatrzymań kolejnych studentów (24 listopada 1980 r. – Krzysztof Jabłoński i Krzysztof Protz; 27 listopada 1980 r. – Bogdan Giermek). 28 listopada 1980 r. NZS przeprowadziło na KUL-u 12-godzinny strajk ostrzegawczy. Dla dalszych tego typu potrzeb powołano Komisję Interwencyjną NZS KUL. 6 grudnia 1980 r. przedstawiciele Komisji Porozumiewawczej TKZ NZS Uczelni Lubelskich (m.in. z ramienia NZS KUL: Mieczysław Cezary Olszewski i Krzysztof Prokop) spotkali się z przedstawicielami prokuratury (prokurator wojewódzki, zastępca prokuratora wojewódzkiego, prokurator rejonowy i naczelnik wydziału śledczego). Nie zakończyło to represyjnych działań z strony władz, m.in. 13 grudnia 1980 r. SB dokonała przeszukania mieszkania Zygmunta Kozickiego, konfiskując dużą ilość wydawnictw niezależnych oraz zatrzymując go wraz ze Zdzisławem Bradlem⁵⁷.

---

nr 1, s. 7-8; *Bez (auto)cenzury. Z Wojciechem Bogaczykiem rozmawia Bartłomiej Noszczak*, Warszawa 2013, s. 7 nn.; E. SZYMAŃSKA, *Niezależne Zrzeszenie Studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1980-1989* (mps pracy magisterskiej, KUL, 2009), s. 45-47.

⁵⁶ AKUL, NZS KUL, *Działalność NZS KUL 1980/1981*; Tymczasowy Komitet Założycielski NZS KUL; *Bez (auto)cenzury*, s. 126-127, 131-133; E. SZYMAŃSKA, *Niezależne Zrzeszenie Studentów*, s. 47.

⁵⁷ AKUL, NZS KUL, NZS KUL. Materiały strajkowe; NZS KUL. Pisma wchodzące i wychodzące; M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, s. 468; B. BIAŁEK, *Konfederacja Polski Niepodległej*, s. 182-183.

Z inicjatywy NZS KUL w marcu 1981 r. Komisja Porozumiewawcza NZS Uczelni Lubelskich uchwaliła żądanie podjęcia ogólnopolskiej akcji protestacyjnej w formie strajku na uczelniach, jeśli wszyscy więźniowie polityczni nie zostaną zwolnieni. W kwietniu 1981 r., podobnie jak na innych uczelniach, powołano Studencki Komitet Obrony Więźniów Politycznych przy KUL. Jego przedstawiciel Bogdan Giermek został następnie przewodniczącym Międzyuczelnianego Komitetu Obrony Więźniów Politycznych w Lublinie. Największym przedsięwzięciem obu komitetów były dwa marsze protestacyjne w maju 1981 r.

Pokojowy marsz protestacyjny (tzw. „biały marsz”) miał miejsce 17 maja 1981 r. pod hasłem potępienia terroryzmu i bezprawia w Polsce i na świecie. Odbył się na trasie od „Chatki Żaka” do katedry, gdzie na zakończenie odprawiono mszę św. W trakcie marszu odmawiano różaniec w intencji Jana Pawła II (ranny w zamachu) i kardynała Stefana Wyszyńskiego (ciężka choroba). Przemówienia wygłosili m.in. Bogdan Giermek i Stanisław Matejczuk.

Kolejny marsz protestacyjny zorganizowano 25 maja 1981 r. pod hasłem obrońcy więźniów politycznych. Przeprowadzono go mimo braku zgody prezydenta Lublina (rozmowy w tej sprawie prowadził Stanisław Matejczuk). Marsz poprzedziła akcja informacyjna (ulotki, taksówka z megafonem). Trasa przemarszu biegła podobnie jak w poprzedniej manifestacji, z tym że pod pomnikiem Konstytucji 3 Maja na placu Litewskim odśpiewano hymn. W proteście uczestniczyło około 1-2 tys. osób. Niesiono dwa transparenty: „Uwolnić więźniów politycznych” i „Bez wolności nie ma chleba”. Na placu Katedralnym przemówił Zdzisław Bradel. Marsz zakończyła msza św. w katedrze odprawiona w intencji więźniów politycznych⁵⁸.

W odróżnieniu od „Solidarności” środowisko NZS KUL wydawało swoje pisma. Od listopada 1980 r. do września 1981 r. wychodził „KUL-ier. Zeszyt Niezależnego Zrzeszenia Studentów”. Ukazało się 7 numerów pisma, drukowanych początkowo w małym nakładzie na powielaczu i ramkach, a później profesjonalnie – na offsecie Zakładu Małej Poligrafii KUL w nakładzie sięgającym 1-2 tys. egzemplarzy. W redakcji uczestniczyli w różnych okresach: Michał Drozdek, Robert Jaszczura, Zygmunt Kęszycki, Małgorzata Kowalewska, Stanisław Matejczuk, Grażyna Paliga, Jolanta Romanowska, Jan Strojnowski, Antoni Szwed i Jadwiga Wojtacka⁵⁹. Swoistym uzupełnieniem „KUL-iera” była „Kronika Wydarzeń”, wydawana od kwietnia do listopada 1981 r. przez Komisję Informacyjną NZS

⁵⁸ AKUL, NZS KUL, Tymczasowy Komitet Założycielski NZS KUL; E. Szymańska, *Niezależne Zrzeszenie Studentów*, s. 49-50.

⁵⁹ M. DĄBROWSKI, „KUL-ier”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

KUL. Ukazało się 13 numerów „Kroniki” drukowanych na maszynach offsetowych uczelni (ostatni wydany numer jako „Podtekst”). W redakcji „Kroniki Wydarzeń” uczestniczyli w różnych okresach: Maria Borucka, Wojciech Derechowiecki, Henryka First, Bogdan Giermek, Janusz Kłoskowski, Grażyna Kniotek, Katarzyna Lekan, Tomasz Mickiewicz, Ryszard Miłek i Artur Smoliński⁶⁰. Oprócz dwóch wymienionych tytułów ukazał się jeszcze pojedynczy numer pisma „Komunikat”⁶¹.

Ze środowiskiem KUL-u związane były początki niezależnego harcerstwa w Lublinie. Inicjatorem tych działań jeszcze w latach 70. był harcmistrz Michał J. Bobrzyński, absolwent kierunku historii KUL (1979 r.), a następnie pracownik naukowo-dydaktyczny w Instytucie Historii. W 1981 r. Bobrzyński został naczelnikiem Niezależnego Ruchu Harcerskiego, utworzonego w maju 1981 r. pod skrzydłami Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność”. W tworzeniu niezależnego harcerstwa istotną rolę odegrał też Krzysztof Stanowski, ówczesny student historii KUL (1978-1983). Stanowski jako podharcmistrz współtworzył Krąg Instruktorów Harcerskich „Zawisza” im. Andrzeja Małkowskiego w Lublinie, a następnie Porozumienie Kręgu Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego o charakterze ogólnopolskim. W maju 1981 r. stanął na czele Hufca Harcerzy Niezależnego Ruchu Harcerskiego w Lublinie, koordynując później tworzenie podobnych struktur w kraju. W grudniu 1981 r. Stanowski znalazł się w redakcji „Bratnie Słowo”, którego wydawanie przerwało wprowadzenie stanu wojennego. Warto też przypomnieć, że 13 grudnia 1981 r. w baraku duszpasterstwa akademickiego KUL miała się odbyć ogólnopolska konferencja instruktorska Niezależnego Ruchu Harcerskiego. Realizację spotkania uniemożliwiło wprowadzenie stanu wojennego⁶².

OD 13 GRUDNIA 1981 DO 1989 ROKU

Na wiadomość o wprowadzeniu stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. rano Prezydium Komisji Uczelnianej NSZZ „Solidarność” KUL podjęło decyzję o niepo-

⁶⁰ TENŻE, „Kronika Wydarzeń”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl).

⁶¹ W. ROTARSKI, *Materiały do bibliografii czasopism studenckich na KUL-u*, cz. 1: 1980-1981, „Volta. Niezależne Zrzeszenie Studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 1988, nr 1, s. 15; E. SZYMAŃSKA, *Niezależne Zrzeszenie Studentów*, s. 47.

⁶² A. BARAN, *Walka o kształt harcerstwa w Polsce (1980-1990). Niepokorni i niezależni*, Warszawa 2007, s. 35 n.; M. DĄBROWSKI, *Michał Justyn Bobrzyński*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); A.F. BARAN, *Krzysztof Stanowski*, w: *Opozycja w PRL*, t. 2, s. 291-293.

dejmowaniu na uczelni akcji protestacyjnych i zamknięciu drzwi wejściowych do gmachu. Zostaje ewakuowana dokumentacja z siedziby związku⁶³.

Część związkowców „Solidarności” z KUL-u zaangażowała się w działania na zewnątrz uczelni. Członek Prezydium Zarządu Regionu Norbert Wojciechowski został przewodniczącym Regionalnego Komitetu Strajkowego z siedzibą w Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego „PZL-Świdnik” (po pacyfikacji Świdnika 16 grudnia 1981 r. dołączył do strajku w Lubelskich Zakładach Naprawy Samochodów, następnie ukrywał się do marca 1982 r.)⁶⁴. Potwierdzenia wymaga informacja o wydrukowaniu na terenie KUL-u pierwszego numeru podziemnego pisma „Biuletyn Strajkowy Regionalnego Komitetu Strajkowego Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ «Solidarność»”, wydawanego w ramach strajku w Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego. W redakcji pisma znalazło się dwoje związkowców „Solidarności” z KUL-u: Bożenna Kudelska (15 stycznia 1982 r. skazana za tę działalność w trybie doraźnym przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego Ośrodek Zamiejscowy w Lublinie na rok pozbawienia wolności w zawieszeniu na 3 lata) i Cezary Listowski⁶⁵. W strajku w Fabryce Samochodów Ciężarowych w Lublinie uczestniczyła przewodnicząca Komisji Uczelnianej Ewa Jabłońska-Deptuła (po pacyfikacji ukrywała się do 19 marca 1982 r.)⁶⁶. Z inicjatywy wiceprzewodniczącego ks. Kazimierza Ryczana 12 księży studentów z konwiktu KUL (pochodzących z diecezji przemyskiej) odwiedziło strajkujące zakłady pracy w Lublinie⁶⁷.

Bezprecedensowy charakter miały wówczas bezpośrednie ingerencje SB na terenie uczelni, m.in. w pierwszych godzinach stanu wojennego bezpieczeństwa dokonała zatrzymania w konwikcie ks. Ryczana. Z kolei 9 stycznia 1982 r. SB przeszukała pomieszczenia „Solidarności” i NZS w gmachu głównym KUL-u⁶⁸.

W czasie stanu wojennego internowano 10 wykładowców, pracowników i doktorantów KUL-u. Byli to: Władysław Bartoszewski (13 grudnia 1981 – 28 kwietnia 1982), Janusz Bazydło (13 grudnia 1981 – 15 października 1982), Zdzisław Bradel (13 stycznia – 10 lutego 1982), Adam Cichocki (10 lutego – 9 kwietnia 1982),

⁶³ J. GAWRYŚIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 84.

⁶⁴ M. DĄBROWSKI, *Norbert Jan Wojciechowski*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl).

⁶⁵ TENŻE, „*Biuletyn Strajkowy Regionalnego Komitetu Strajkowego Regionu Środkowo-Wschodniego*”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); J. GAWRYŚIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 83-84.

⁶⁶ M. DĄBROWSKI, *Maria Ewa Jabłońska-Deptuła*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); E. JABŁOŃSKA-DEPTUŁA, *Człowiek Solidarności*, s. 92-93.

⁶⁷ E. JABŁOŃSKA-DEPTUŁA, *Człowiek Solidarności*, s. 92; J. GAWRYŚIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 84.

⁶⁸ J. GAWRYŚIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 83-85.

Krzysztof Gębura (13 grudnia 1981 – 30 kwietnia 1982), Ewa Jabłońska-Deptuła (11 maja – 22 lipca 1982), Wojciech Samoliński (13 grudnia 1981 – 6 grudnia 1982), Jan Stepek (23 września – 5 listopada 1982), Stefan Szaciłowski (13 grudnia 1981 – 24 lipca 1982) i Zdzisław Szpakowski (13 grudnia 1981 – maj 1982)⁶⁹.

Internowano także 15 studentów KUL-u. Byli to: Wojciech Bogaczyk (30 grudnia 1981 – 3 grudnia 1982), Krzysztof Jabłoński (16 lutego – 6 grudnia 1982), Wiesław Knitter (13 grudnia 1981 – 30 kwietnia 1982), Zygmunt Kozicki (13 grudnia 1981 – 12 listopada 1982), Jerzy C. Malinowski (13 grudnia 1981 – 13 września 1982), Marek Michałowski (17 lutego – 28 października 1982), Jarosław Miszczak (13 grudnia 1981 – 3 września 1982), Andrzej Nastuła (18 marca – 22 lipca 1982), Piotr Opozda (12 marca – 8 kwietnia 1982), Krzysztof Prokop (16 grudnia 1981 – 5 lipca 1982), Krzysztof Protz (13 grudnia 1982 – 8 lipca 1982), Dorota Ragan (17 lutego – 5 lipca 1982), Andrzej Ruks (19 grudnia 1981 – 6 lipca 1982), Piotr Szczudłowski (16 lipca – 7 grudnia 1982) i Paweł Turkiewicz (12 maja – 13 lipca 1982)⁷⁰.

W pierwszych dniach stanu wojennego w gmachu KUL-u uruchomiono nieoficjalne biuro pomocy materialnej, tzw. sklepik, skierowany przede wszystkim na wsparcie osób represjonowanych i ich rodzin. Rozdzielano tu dary napływające z zagranicy. W działalność „sklepiku” szczególnie zaangażowani byli m.in.: Ewa Barańska, Elżbieta Tracewicz, Anna Truskolaska, Elżbieta Wolicka-Wolszleger i Edward Zwolski. Krąg pomocników obejmował kolejnych dwadzieścia kilka osób. Udzielono pomocy kilkuset potrzebującym. W grudniu 1983 r. „sklepik” został przeniesiony do parafii św. Michała w Lublinie⁷¹.

---

⁶⁹ *Stąd ruszyła lawina. Region Środkowowschodni NSZZ „Solidarność” 1980-1989*, red. P.P. Gach, Lublin 2006, s. 301-321; M. KUNICKI-GOLDFINGER, *Władysław Bartoszewski*, s. 28-30; P. SOWIŃSKI, *Janusz Bazydło*; M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Zdzisław Bradel*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); TAŻ, *Adam Cichocki*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); M. DĄBROWSKI, *Maria Ewa Jabłońska-Deptuła*; M. DĄBROWSKI, *Wojciech Samoliński*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); M. STRĘK, *Jan Andrzej Stepek*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); S. SZACIŁOWSKI, *Ocalone z kipiszu. 13 grudnia 1981 – 24 lipca 1982*, Białystok 1990; T. BOCHWIC, *Zdzisław Szpakowski*, s. 278-280.

⁷⁰ *Stąd ruszyła lawina*, s. 301-321; W. DOMAGALSKI, *Wojciech Bogaczyk*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Zygmunt Kozicki*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); TAŻ, *Jerzy Cezary Malinowski*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); TAŻ, *Andrzej Nastuła*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); TAŻ, *Piotr Wiesław Opozda*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl); A. KAZAŃSKI, *Piotr Szczudłowski*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl).

⁷¹ J. GAWRYSIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 85-86.

Punkt pomocy rzeczowej, zwany „warsztacikiem”, funkcjonował w mieszkaniu wykładowców KUL-u Ewy i Czesława Deptułów. Organizowana tam akcja bazowała na założonym wcześniej Ruchu „Solidarności Rodzin” oraz środkach przekazanych z Rzymu od Ojca Świętego za pośrednictwem ks. Tadeusza Stycznia⁷².

Stan wojenny był okresem represji wobec studentów KUL-u podejmujących działalność podziemną. 16 grudnia 1981 r. w związku z akcją ulotkową zatrzymany został Andrzej Bereda, którego 3 lutego 1982 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Lublinie skazał na 1 rok pozbawienia wolności w zawieszeniu⁷³.

W styczniu – lutym 1982 r. studiujący na KUL-u lider lubelskiego KPN Piotr Opozda zaangażował się w działalność podziemnej organizacji Polski Ruch Oporu, m.in. współredagując i drukując pismo „Słowo i Czyn”. Organizacja uzyskiwała wkrótce dostęp do broni. W wyniku wpadki doszło najpierw do internowania (12 marca 1982 r.), a następnie aresztowania (8 kwietnia 1982 r.) Piotra Opozdy. Przebywającego w areszcie studenta Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego – Ośrodek Zamiejscowy w Lublinie skazał 5 maja 1982 r. na 3 lata pozbawienia wolności. W więzieniu Piotr Opozda przebywał z przerwami do 27 lutego 1985 r.⁷⁴

Uniknął internowania i do września 1982 r. ukrywał się student KUL-u Bogdan Giermek, który w rodzinnym Wrocławiu zaangażował się w działalność „Solidarności Walczącej” (drukarsz i kolporter). Za działalność tę został 11 listopada 1985 r. aresztowany, następnie skazany na 1,5 roku pozbawienia wolności. Zwolniony na mocy amnestii w lipcu 1986 r., dokończył w następnym roku studia na katolickiej uczelni⁷⁵.

Mówiąc o represjach wobec studentów KUL-u, należy także odnotować przypadek Stanisława Matejczuka, który na początku stanu wojennego zaangażował się w Grodzisku Mazowieckim w działalność organizacji Polska Podziemna (lub Siły Zbrojne Polski Podziemnej), zajmującej się m.in. rozbijaniem żołnierzy i milicjantów. Efektem tych akcji była nagłośniona śmierć postrzelonego w czasie rozbijania sierżanta milicji Zdzisława Karosa. Stanisław Matejczuk został zatrzymany i aresztowany 6 marca 1982 r., następnie ciężko pobity i skazany 8 wrze-

⁷² M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni*, w: *NSZZ „Solidarność” 1980-1989*, t. 5, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 552; E. JABŁOŃSKA-DEPTUŁA, *Warto było*, Lublin 2006, s. 219-233.

⁷³ Archiwum IPN, Oddział w Lublinie (dalej: AIPN Lu), Lu 98/234, Wojskowy Sąd Garnizonowy Lublin.

⁷⁴ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Piotr Wiesław Opozda*; M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni*, w: *NSZZ „Solidarność” 1980-1989*, s. 560; B. BIAŁEK, *Konfederacja Polski Niepodległej*, s. 184-185.

⁷⁵ J. SĘKALA, *Bogdan Giermek*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

śnia 1982 r. przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego na 6 lat pozbawienia wolności. Zwolniony na mocy amnestii w 1986 r., dokończył studia na KUL-u⁷⁶.

Liczna grupa studentów KUL-u wzięła udział w dniach 13-20 lutego 1982 r. w tzw. spacerach, zapoczątkowanych kilka dni wcześniej w Świdniku. Akcja polegała na zbiorowym wychodzeniu na główną ulicę miasta (w Lublinie było to Krakowskie Przedmieście) w porze nadawania wieczornego „Dziennika Telewizyjnego”. W ramach represji spisano wówczas kilkaset osób, z których sto kilkadziesiąt zatrzymano na 48 godzin. Sporą część tej grupy stanowili studenci katolickiej uczelni⁷⁷. Studenci KUL-u uczestniczyli też licznie w manifestacjach 3-5 maja 1982 r., czego jednostkowym przykładem było zatrzymanie na 48 godzin w dniu rocznicy uchwalenia konstytucji doktoranta Krzysztofa Sawickiego i ukaranie go grzywną (20 tys. zł) przez Kolegium ds. Wykroczeń⁷⁸.

W podziemnych strukturach NSZZ „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego uczestniczyli związani ze środowiskiem KUL-u: Zdzisław Bradel (przewodniczący podziemnego Tymczasowego Zarządu Regionu od września [lub października] 1982 do grudnia 1982 [lub stycznia 1983]), Adam Stanowski (szef podziemnej Wszechnicy Związkowej przy Tymczasowym Zarządzie Regionu) i Krzysztof Stanowski (skarbnik Regionalnej Komisji Koordynacyjnej). Za swą podziemną działalność Krzysztof Stanowski był tymczasowo aresztowany w okresie od 6 stycznia do lipca 1984 r. w związku z dużą wpadką władz regionalnych podziemnej „Solidarności”⁷⁹.

W warunkach podziemnych kontynuowano działalność Wszechnicy Związkowej, kierowanej przez Adama Stanowskiego. Największą aktywność wykazała na tym polu Ewa Jabłońska-Deptuła. Ponadto wykłady prowadzili: Łukasz Czuma, Czesław Deptuła, Krzysztof Gębura, ks. Edmund Rink, ks. Kazimierz Ryczan, Jan Skarbak, Irena Sławińska, Zdzisław Szpakowski, Czesław Zgorzelski⁸⁰.

Pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej KUL Anna Truskolaska utworzyła w październiku 1982 r. i prowadziła do kwietnia 1989 r. podziemne Biuro Infor-

⁷⁶ T. RUZIKOWSKI, *Stan wojenny w Warszawie i województwie stołecznym 1981-1983*, Warszawa 2009, s. 244-245.

⁷⁷ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni*, w: *NSZZ „Solidarność” 1980-1989*, s. 554.

⁷⁸ AIPN Lu, Kartoteka ogólnoinformacyjna KW MO/WUSW Lublin, Karta: Sawicki Krzysztof Leszek, 3 V 1982.

⁷⁹ A.F. BARAN, *Adam Stanowski*, s. 289-290; TENŻE, *Krzysztof Stanowski*, s. 291-293; M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Zdzisław Bradel*; M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni*, w: *NSZZ „Solidarność” 1980-1989*, s. 555-556.

⁸⁰ J. GAWRYSIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 88.

macji Regionu Środkowo-Wschodniego. Przygotowywała serwisy informacyjne dla redakcji podziemnych oraz publikowała własne teksty w takich pismach, jak: „Informator «Solidarność» Region Środkowo-Wschodni”, „Tygodnik Mazowski”, „KOS” i „CDN”. Zajmując się kolportażem, stale zaopatrywała Bibliotekę Uniwersytecką w podziemne tytuły książkowe i prasowe. Korzystając z własnej sieci kontaktów i dystrybucji, Truskolaska podjęła wydawanie pism: „Gazeta. Pismo «Solidarności»” (od 1986 r.) oraz „Gazeta Rolników. Pismo «Solidarności» RI” (od 1988 r.). W lutym 1985 r. jako przedstawiciel środowiska KUL-u brała udział w głódówce w Krakowie-Bieżanowie. Od 1985 r. współpracowała z Komitetem Helsińskim⁸¹.

Biblioteka Uniwersytecka KUL była w tym okresie punktem kolportażu prasy i wydawnictw podziemnych, za który odpowiadały m.in.: Grażyna Gorecka i Maria Kruk. Rozprowadzaniem „bibuły” wśród pracowników uczelni zajmowały się m.in.: Krystyna Borowczyk, Edward Ferenc, Janina Gawrysiakowa, s. Anna Niklewicz i Maria Wrzeszcz⁸².

Stan wojenny i lata następne to okres, gdy na Katolicki Uniwersytet Lubelski trafiają wykładowcy, dla których nie ma miejsca na uczelniach państwowych. W 1982 r. pracę na uczelni rozpoczyna prof. Stefan Kurowski, który ze swoimi współpracownikami w ramach Sekcji Ekonomii KUL podejmuje krytykę gospodarki socjalistycznej PRL⁸³.

W KUL-u znalazło zatrudnienie kilku działaczy opozycyjnych zwolnionych z pracy po swoich aresztowaniach lub mających problemy ze znalezieniem zatrudnienia. Byli to m.in.: Włodzimierz Blajerski (1986-1991 dyrektor Towarzystwa Naukowego KUL), Andrzej Peciak (1985-1989 pracownik działu kolportażu Redakcji Wydawnictw KUL), Wojciech Samoliński („Zeszyty Naukowe KUL”), Krzysztof Sawicki (Redakcja Wydawnictw KUL), Maciej Sobieraj (1983-1989 Redakcja Wydawnictw KUL), Krzysztof Stanowski (1985-1990 pracownik administracyjny), Jan Krzysztof Wasilewski (1986-1988 introligator w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL) i Grzegorz Wołczyk (1984-1990 samodzielny referent w intendenturze).

Osoby te, pracując na KUL-u, kontynuowały aktywną działalność opozycyjną. Włodzimierz Blajerski, będący po 13 grudnia 1981 r. inicjatorem powołania podziemnego Tymczasowego Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego, jest także od 1986 r. członkiem ujawnionej Tymczasowej Rady „Solidarność” Regionu

⁸¹ M. DĄBROWSKI, *Anna Stanisława Truskolaska*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

⁸² J. GAWRYSIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 87-88.

⁸³ K. BIERNACKI, *Stefan Kurowski*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

Środkowo-Wschodniego. Andrzej Peciak współtworzy w 1985 r. podziemne wydawnictwo Fundusz Inicjatyw Społecznych. Wojciech Samoliński był od 1985 r. członkiem podziemnego Tymczasowego Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność”. Jan Krzysztof Wasilewski był twórcą Wolnej Spółki Wydawniczej. Grzegorz Wołczyk jest czołową postacią podziemnej „Solidarności” w Puławach i jako jej przedstawiciel od 1985 r. wchodzi w skład Tymczasowego Zarządu Regionu⁸⁴.

Wyrazem zaangażowania studentów KUL-u „na zewnątrz” uczelni w tym okresie był ich aktywny udział w licznych akcjach ulotkowych. Zdarzały się wynikające z tego „wpadki”. Spotkało to m.in. Andrzeja Beredę i Piotra Szczudłowskiego, którzy 29 kwietnia 1985 r. zostali aresztowani w związku z rozpowszechnianiem ulotek wzywających do bojkotu oficjalnego Święta Pracy i udziału w obchodach 3 maja. 14 września 1985 r. Sąd Rejonowy w Lublinie skazał ich na 1 rok pozbawienia wolności. Obaj studenci przebywali w areszcie do 31 grudnia 1985 r.⁸⁵

Ze środowiskiem studentów KUL-u związane jest powstanie Wydawnictwa Antyk, założonego w 1985 r. przez Marcina Dybrowskiego i Marka Derewieckiego, członków Liberalno-Demokratycznej Partii „Niepodległość”. Wydano m.in. 7 numerów pisma „ABC”, 7 numerów pisma „Gazeta Polityczna”, a przede wszystkim 5 zeszytów pisma „Antyk” oraz kilkanaście tytułów prasowych. Warto odnotować gest wydawnictwa wykonany w 1988 r. wobec rodzącej się demokratycznej opozycji ukraińskiej w Związku Sowieckim polegający na przedruku pisma polsko-ukraińskiego „Szczerbiec” oraz „Ukraiński wisnik”⁸⁶.

Od jesieni 1983 r. w środowisku studentów KUL pojawił się Ruch Młodzieży Niezależnej (od 1985 r. jako RMN „Świt”), którego współzałożycielem był Zbigniew Syska. W następnych latach w ruchu działali m.in.: Piotr Gawryszczak, Grzegorz Grządziel, Andrzej Mańka, Piotr Nawrocki, Zbigniew Sznajder. Od 1985 r. ruch wydawał własne pismo „Świt. Młodzieżowa Bibuła dla Wszystkich” (od maja 1987 r. jako pismo „Czarno na Białym”)⁸⁷.

⁸⁴ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Jan Krzysztof Wasilewski*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl); M. DĄBROWSKI, *Włodzimierz Blajerski*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl); TENŻE, *Andrzej Wiesław Peciak*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl); TENŻE, *Wojciech Samoliński*; TENŻE, *Maciej Sobieraj*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl); TENŻE, *Krzysztof Stanowski*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl); TENŻE, *Grzegorz Ignacy Wołczyk*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

⁸⁵ A. KAZAŃSKI, *Piotr Szczudłowski*; AIPN Lu, Lu 256/10, Sąd Rejonowy w Lublinie; Lu 574/654, Akta osobowe tymczasowo-aresztowanego: Andrzej Bereda.

⁸⁶ M. DĄBROWSKI, *Wydawnictwo Antyk*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

⁸⁷ Z. SYSKA, *Ruch Młodzieży Niezależnej Świt*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

KUL był jednym ze środowisk, gdzie kontynuowano działalność niezależnego harcerstwa. Wymieniany już Krzysztof Stanowski w latach 1983-1986 brał udział w pracach redakcyjnych i kolportażu podziemnego Niezależnego Wydawnictwa Harcerskiego. Był autorem kilku podziemnych publikacji: *Dziś, jutro, pojutrze. Szare Szeregi w świetle swoich dokumentów* (1985), *Wierność czy trwanie – dylematy harcerstwa lat 80-tych* (1988) i *Drogi ku niezależności* (1988). Ponadto uczestniczył w pracach redakcji podziemnych pism: „Bratnie Słowo” (1985) i „Wielka Gra” (1987-1989). W październiku 1988 r. został przewodniczącym Porozumienia Niezależnych Środowisk i Organizacji Harcerskich. W lutym 1989 r. wszedł w skład Komitetu Organizacyjnego Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej, a 23 kwietnia 1989 r. został naczelnikiem Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej⁸⁸.

W połowie lat 80. w środowisku studentów KUL-u aktywizuje się nowe pokolenie działaczy Konfederacji Polski Niepodległej. Liderem tej grupy jest Dariusz Wójcik, który rozpoczynając w 1983 r. studia na kierunku filozofii (zakończone w 1990 r.), jest od kilku miesięcy członkiem Kierownictwa Akcji Bieżącej KPN Obszaru IV Lublin. 20 grudnia 1984 r. Wójcik uczestniczy w II Kongresie KPN w Warszawie i wchodzi w skład Stałej Komisji Rady Politycznej KPN. 9 marca 1985 r. zostaje aresztowany i w kwietniu 1986 r. skazany przez Sąd Wojewódzki w Warszawie na 2 lata pozbawienia wolności (20 sierpnia 1986 r. zostaje zwolniony na mocy amnestii). Z KPN związani są na KUL-u m.in.: Andrzej Tadeusz Mazurkiewicz, Marek Miszczak, Paweł Mitrus, Piotr Nawrocki i Wojciech Wardawy. Od 1987 r. wiele działań KPN w środowisku studentów KUL-u uzupełnia się z inicjatywami NZS. Studenci obu struktur są w dużej mierze organizatorami manifestacji w centrum Lublina 11 listopada 1987 r., pierwszej po czteroletniej przerwie w tym mieście (zatrzymany zostaje wówczas m.in. Piotr Semka, ukarany następnie przez kolegium karą grzywny). Od lutego 1988 r. lubelski KPN wydaje pismo „Goniec”, w którego tworzenie zaangażowani są studenci KUL-u: m.in. Marek Miszczak, Dariusz Wójcik i Zbigniew Sznajder⁸⁹.

W listopadzie 1986 r. reaktywuje się w środowisku studenckim KUL-u nurt o charakterze pravicowo-narodowym, grupujący się wokół powstającego pisma „Vade Mecum”. Pod kuratelą prof. Wiesława Chrzanowskiego powstaje Akademicki Klub Dyskusyjny Myśli Społeczno-Politycznej „Vade Mecum”, działający formalnie przy Samorządzie Studentów Prawa. Jego inicjatorami byli: Andrzej

⁸⁸ A.F. BARAN, *Krzysztof Stanowski*, s. 291-293.

⁸⁹ B. BIAŁEK, *Konfederacja Polski Niepodległej*, s. 185; M. DĄBROWSKI, *Dariusz Aleksander Wójcik*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl); TENŻE, „Goniec” (Lublin), w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl); T. GAJOWNICZEK, *Dariusz Wójcik*, w: *Opozycja w PRL*, t. 2, s. 363-364.

Szłęczak (pierwszy prezes klubu), Marek Siwiec i Tomasz Pieczonka. Pismo „Vade Mecum” ukazywało się do 1988 r. Jego redakcję tworzyli: Witold A. Chmielewski, Piotr Jankowski, Robert Rosłon (redaktor naczelny), Andrzej Szłęczak i Grzegorz Wysok⁹⁰.

Przed wizytą Jana Pawła II w Lublinie (9 czerwca 1987 r. papież gości w społeczności akademickiej KUL-u) SB dokonuje „profilaktycznych” zatrzymań niektórych aktywnych opozycyjnie studentów katolickiej uczelni (5 czerwca – Dariusza Wójcika, 8 czerwca – Eryka Chojnackiego i doktoranta Józefa Pinióra). Protest w tej sprawie wystosowuje Samorząd Uczelniany KUL⁹¹.

Interesujący wydaje się fakt, że ze środowiskiem katolickiej uczelni związana była próba reaktywacji Polskiej Partii Socjalistycznej, podjęta jesienią 1987 r. przez studiujących tu braci Adama i Witolda Bobryków. W 1988 r. powstaje Lubelski Okręgowy Komitet Robotniczy PPS z Adamem Bobrykiem jako przewodniczącym. Grupa wydaje własne pismo „Proletaryat. Pismo Polskiej Partii Socjalistycznej. Lublin”, a następnie „Walka” oraz „Fala”⁹².

Studenci KUL-u są wśród czołowych sygnatariuszy Porozumienia Koziołek zawartego w styczniu–lutym 1988 r. przez cztery młodzieżowe organizacje podziemne (KPN, NZS, RMN i Ruch „Wolność i Pokój”). W ramach porozumienia wydawane jest pismo „Koziołek. Lubelski Serwis Informacyjny”⁹³.

Działaniom opozycyjnym służył także legalnie działający Uczelniany Samorząd Studentów KUL. W latach 1983-1985 jego przewodniczącym był czołowy działacz NZS Wojciech Bogaczyk. W ramach Wszechnicy Samorządowej organizowane są spotkania z działaczami opozycyjnymi i emigracyjnymi (m.in. Wiesław Chrzanowski, Andrzej Czuma, Bronisław Geremek, Jerzy Kulczycki, Tadeusz Mazowiecki, Leszek Moczulski). W październiku 1985 r. władze samorządu ogłaszają apel w sprawie bojkotu wyborów do Sejmu PRL. Przy samorządzie w latach 1984-1986 działała (jednoosobowa) komisja ds. represjonowanych studentów obsadzona przez Eryka Chojnackiego. 11 listopada 1987 r. przedstawiciele studentów KUL-u oficjalnie składają kwiaty pod pomnikiem Konstytucji 3 Maja w Lublinie. W listopadzie 1987 r. podjęta zostaje inicjatywa wydawania pisma „KUL-ier. Materiały Samorządu Studentów KUL”, która kończy się na jednym numerze (28 kwietnia

⁹⁰ W. ROTARSKI, *Materiały do bibliografii czasopism studenckich na KUL-u*, cz. 2: 1982 – VI 1988, „Volta. Dwumiesięcznik NZS KUL” 1989, nr 2, s. 5-8; K. SULEJ, *Akademicki Klub Myśli Społeczno-Politycznej Vade Mecum – kuźnia narodowa*, „Myśl.pl” 2(2013), nr 27, s. 176-180.

⁹¹ „Volta. Niezależne Zrzeszenie Studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 1988, nr 1, s. 2.

⁹² M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni*, w: *NSZZ „Solidarność” 1980-1989*, s. 574.

⁹³ Tamże, s. 574-575.

1988 r. jego redaktor naczelny Maciej Bartmiński został zatrzymany przez SB). Od stycznia 1988 r. wydawane jest pismo „Biuletyn Informacyjny Samorządu” (potem jako „Biuletyn Informacyjny Samorządu Studentów KUL”, a od czerwca 1989 r. „Biuletyn Informacyjny Studentów KUL”), którego założycielem i redaktorem naczelnym był Przemysław Omieczynski. W powstanie pisma zaangażowany był też Jarosław Pawlak. W redakcji i na łamach pisma udzielają się ponadto m.in.: Piotr Falkowski, Grzegorz Jakubowski, Jacek Łęski, Piotr Semka. W ramach tego środowiska w 1988 r. wyłoniło się pismo „BIS Magazyn Akademicki” o zasięgu ponaduczelnianym. Przy samorządzie działał Serwis Fotograficzny Samorządu Studentów KUL, z którego wyodrębniła się Agencja Fotograficzna KUL (czołowymi postaciami byli tu Przemysław Omieczynski i Przemysław Jaśkiewicz). W ramach biuletynu i serwisu fotograficznego rejestrowane są ówczesne wydarzenia opozycyjne na KUL-u⁹⁴.

Sferę wolności na KUL-u poszerzała też działalność samorządów studenckich i kół naukowych działających na poszczególnych kierunkach studiów: ekonomii (m.in. 26 lutego 1988 r. spotkanie z przedstawicielem ambasady sowieckiej, któremu wręczono petycję studentów KUL-u do Rady Najwyższej Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w sprawie represji wobec uczestników wydarzeń w Alma-Acie; sesja naukowa nt. „Polska rzeczywistość gospodarcza” – 25-26 kwietnia 1988 r.), historii (m.in. pismo „Teczka Historyczna” przygotowywane w latach 1985-1988; pismo „Materiały Dyskusyjne” przygotowywane w latach 1985-1986 przez Koło Historyków Studentów KUL; sesja naukowa „Polskie Państwo Podziemne” – 21-22 października 1987 r.), polonistyki (m.in. pismo „Wielkie Koło” redagowane w latach 1984-1988; sesja naukowa nt. twórczości Gustawa Herlinga-Grudzińskiego – 11-12 kwietnia 1988 r.), socjologii (m.in. XXIII Tydzień Społeczny nt. „Społeczeństwo polskie końca lat 80.” – 22-24 marca 1988 r.). Do dać do tego należy funkcjonowanie Dyskusyjnego Koła Filmowego „Luk” (m.in. sesja filmowa „Non violance” poświęcona działalności „Amnesty International” – 11-12 grudnia 1987 r.; video-koncert Jacka Kaczmarskiego – 26 kwietnia 1988 r.; prezentacja relacji filmowej ze strajku majowego w Stoczni Gdańskiej – 17-18 maja 1988 r.) czy szeroko pojętą działalność kulturalną (m.in. coroczne Dni Kultury Studenckiej „Kullages”; koncert Leszka Wójtowicza 19 listopada 1987 r.; Tydzień Kultury Ukraińskiej – 18-24 kwietnia 1988 r.)⁹⁵.

⁹⁴ Bez (auto)cenzury, s. 218-235; W. ROTARSKI, *Materiały do bibliografii czasopism studenckich na KUL-u*, cz. 2, s. 5-8; E. Szymańska, *Niezależne Zrzeszenie Studentów*, s. 62-68; M. DĄBROWSKI, Eryk Chojnacki, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

⁹⁵ „Volta. Niezależne Zrzeszenie Studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 1988, nr 1, s. 2-3; W. ROTARSKI, *Materiały do bibliografii czasopism studenckich na KUL-u*, cz. 2, s. 5-8.

W marcu 1987 r. rozpoczęła działalność Komisja Uczelniana NZS KUL, wznawiając prawie jawne funkcjonowanie zrzeszenia na uczelni. Skład komisji był następujący: przewodniczący Wojciech Bogaczyk, wiceprzewodniczący Marek Matejczuk, Eryk Chojnacki oraz Juliusz Gałkowski, Natalia Gąsiorowska-Czarny, Mariola Kalińska, Renata Kowalczyk, Witold Lechowski, Przemysław Omieczynski, Małgorzata Otrocka, Wojciech Rotarski, Tadeusz Sikora, Sylwester Strzałkowski i Zbigniew Syska. Wojciech Bogaczyk zostaje jednocześnie członkiem, a następnie przewodniczącym podziemnej Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS. Eryk Chojnacki został przewodniczącym Tymczasowej Komisji Międzyuczelnianej NZS w Lublinie powołanej 31 marca 1987 r. (od maja 1988 r. jako Międzyuczelniana Komisja NZS w Lublinie). Od momentu powstania Komisja Międzyuczelniana zaczęła wydawać pismo „Żak” (jego głównymi inicjatorami byli: Wojciech Bogaczyk i Eryk Chojnacki; od listopada 1988 r. redaktorem naczelnym był Sylwester Strzałkowski)⁹⁶.

W marcu 1988 r. zainicjowano działania nad reaktywacją NSZZ „Solidarność” na terenie KUL-u. Był to fragment szerszych ogólnopolskich działań prowadzonych przez związek od 1987 r. Na katolickiej uczelni działania w tej sprawie zainicjowali: Ewa i Czesław Deptułowie, Krzysztof Gębura, Tomasz Panfil, Andrzej Peciak i Anna Truskolaska. 4 marca 1988 r. zebranie pracowników wybrało Komitet Założycielski NSZZ „Solidarność” Pracowników KUL, Towarzystwa Naukowego KUL i Towarzystwa Przyjaciół KUL. W skład komitetu weszli: Ewa Barańska, Adam Biela, Wojciech Chudy, Waldemar Dagilis, Dariusz Dudek, Marek Gajewski, Aleksandra Gała, Janina Gawrysiakowa, Krzysztof Gębura, Michał Grygielski, Anna Mańko, Tomasz Ożóg, Andrzej Peciak, Alina Rynio, Jerzy Strojnowski, Anna Truskolaska, Grzegorz Wołczyk, Krystyna Zarzycka-Stańczak. 17 marca 1988 r. w Sądzie Wojewódzkim w Lublinie złożono wniosek o rejestrację organizacji. Była to czwarta tego typu inicjatywa w regionie. Po odrzuceniu 23 marca wniosku (z powodu nazwy „Solidarność”) 9 kwietnia 1988 r. wniesiono rewizję do Izby Cywilnej i Administracyjnej Sądu Najwyższego w Warszawie. Po rozpoznaniu sprawy 16 czerwca 1988 r. Sąd Najwyższy przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia na szczeblu wojewódzkim (było to pierwsze tego typu uwzględnienie rewizji). 7 października 1988 r. Sąd Wojewódzki w Lublinie ponownie odmówił rejestracji. W związku z powyższym 25 października 1988 r. ponownie wniesiono odwołanie do Sądu Najwyższego. 24 listopada 1988 r. odbyła się ponowna rozprawa przed Sądem Najwyższym (prawdopodobnie bez konkluzji). Wobec zarejestrowania NSZZ

---

⁹⁶ AKUL, NZS KUL, Materiały z posiedzeń NZS KUL 1988-1990; D. KOCUŃ, *NZS UMCS w latach 1987-1989*, cz. 1, „Kwarta. Pismo Historyczno-Społeczne” 2012, nr 2(3), s. 76; M. DĄBROWSKI, „Żak”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encysol.pl).

„Solidarność” jako organizacji ogólnopolskiej (17 kwietnia 1989 r.) związkowcy z KUL-u wycofali 21 kwietnia 1989 r. swój wniosek z Sądu Wojewódzkiego⁹⁷.

W czasie fali wiosennych strajków w 1988 r. zorganizowano 28 kwietnia w KUL-u spotkanie przedstawicieli 40 komitetów założycielskich NSZZ „Solidarność” z całego kraju. Uczestnicy zebrania poparli m.in. postulaty strajkujących w Nowej Hucie. Jeden z głównych organizatorów spotkania Grzegorz Wołczyk wziął udział w listopadzie 1988 r. w ogólnopolskim spotkaniu przedstawicieli NSZZ „Solidarność” szkół wyższych i placówek naukowych, które odbyło się w Gdańsku. Kontynuacją tego udziału było zorganizowanie kolejnego spotkania na terenie KUL-u 14-15 stycznia 1989 r. z udziałem przedstawicieli około 30 uczelni i instytutów. W auli głównej KUL-u zorganizowano wówczas spotkanie społeczności akademickiej ze Zbigniewem Bujakiem. Niedługo potem, 29 stycznia 1989 r., nazwisko Grzegorza Wołczyka z KUL-u znalazło się w ujawnionym składzie Tymczasowego Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność”⁹⁸.

W 1988 r. można mówić o „studentkiej wiosnie” w Lublinie, w ramach której istotną rolę odegrała uczelnia katolicka. W rocznicę wydarzeń sprzed 20 lat, 7 marca 1988 r., zorganizowano wspólny wiec NZS i KPN (rano SB profilaktycznie zatrzymała Dariusza Wójcika). Jego uczestnicy wyruszyli z terenu KUL-u pod pomnik Marii Curie-Skłodowskiej, gdzie zgromadziło się kilkaset osób. Zbigniew Sznajder odczytał rezolucję domagającą się m.in. rejestracji NZS. Próba przejścia w kierunku placu Litewskiego zostaje zablokowana. Dochodzi do interwencji Zmotoryzowanych Odwodów Milicji Obywatelskiej (dalej: ZOMO). Zatrzymanych zostaje m.in. dwóch studentów KUL-u (Jerzy Olszak i Lech Trzcionkowski). Następnego dnia, 8 marca, SB zatrzymuje kolejnych siedmiu studentów katolickiej uczelni na stacji kolejowej w Puławach, gdy udawali się na obchody Marca do Warszawy. Byli to: Andrzej Bożek, Jan Kawecki, Paweł Krzysiak, Włodzimierz Kula, Waldemar Mirek, Robert Neczyński i Paweł Ruta⁹⁹.

W rocznicę Praskiej Wiosny rozpoczęto pod koniec marca 1988 r. na KUL-u akcję solidarnościową z Kościołem w Czechosłowacji. W ramach akcji zbierano podpisy pod petycją do władz czechosłowackich o zwiększenie swobód religijnych¹⁰⁰.

⁹⁷ J. GAWRYSIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 93-102.

⁹⁸ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni*, w: *NSZZ „Solidarność” 1980-1989*, s. 577; J. GAWRYSIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 102-104.

⁹⁹ E. SZYMAŃSKA, *Niezależne Zrzeszenie Studentów*, s. 86-89.

¹⁰⁰ „Volta. Niezależne Zrzeszenie Studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 1988, nr 1, s. 3; „Volta. Dwumiesięcznik NZS KUL” 1989, nr 2, s. 10.

3 maja 1988 r. msza św. w kościele akademickim, a następnie wiec pod kościołem gromadzi około 1000 osób. Wojciech Bogaczyk odczytuje rezolucję MK NZS Lublin (autonomia wyższych uczelni, reaktywacja zrzeszenia, poparcie dla strajkujących). Wielu studentów KUL-u gromadzi też wieczorna msza św. w kościele Jezuitów. Interwencja ZOMO uniemożliwia przemarsz uczestników na plac Litewski i spycha tłum w kierunku placu Katedralnego. Pod katedrą przemawia lider lubelskiej KPN Dariusz Wójcik. Tego dnia milicja i SB zatrzymuje około 60 studentów (większość z KUL-u). Karami grzywny przez Kolegium ds. Wykroczeń zostają później ukarani m.in.: Maciej Bartmiński, Wojciech Kempa, Żanetta Koźluk, Dariusz Libionka, Piotr Trubiłowicz i Dariusz Wójcik¹⁰¹.

W reakcji na rozpoczęte strajki w kraju 4 maja 1988 r. Parlament Samorządu Studentów KUL przyjmuje uchwałę wzywającą władze PRL do podjęcia rozmów ze strajkującymi. Na uczelni powołana zostaje wśród studentów służba porządkowa. 5 maja 1988 r. wiec akademicki na dziedzińcu KUL-u (około 2 tys. studentów) decyduje o podjęciu akcji solidarnościowej na katolickiej uczelni. Grupa uczestników spontanicznie przechodzi na schody przed frontonem uczelni, dając początek akcji nazwanej „sitting”. Protest kontynuowany jest w dniach 6-10 maja 1988 r. w formie siedzącej manifestacji studentów na schodach wejściowych przed frontonem uczelni. Codziennie przez kilka godzin od kilkadziesiątu do kilkuset studentów „okupowało” schody, trzymając transparenty i reagując żywiołowo na solidarnościowe klaksony pojazdów (zwłaszcza komunikacji miejskiej) przejeżdżających Al. Raclawickimi. Protestowi towarzyszyła zbiórka pieniędzy na pomoc strajkującym i represjonowanym (do 11 maja zebrano 939 tys. zł). 24 maja w barku KUL-u zaczęto prowadzić regularną sprzedaż wydawnictw podziemnych (Natalia Gąsiorowska-Czarna, Witold Lechowski).

10 maja 1988 r. po mszy św. w kościele akademickim KUL zaplanowano wspólny wiec studentów KUL-u i UMCS na placu Marii Curie-Skłodowskiej. Próba wyjścia z terenu KUL-u przez ulicę Łopacińskiego w kierunku UMCS została jednak zablokowana przez milicję. 19 studentów zostało zatrzymanych, w tym kilku poturbowanych. Ograniczono się do zaimprovizowanego wiecu w okolicach konwiktu KUL-u. Jego charakterystycznym elementem było przemówienie Wojciecha Bogaczyka wygłoszone po wdrapaniu się na najbliższe drzewo. Był to ostatni dzień tzw. sittingu, który przerwano wobec zakończenia strajku w Stoczni Gdańskiej. Za przeprowadzoną akcją solidarnościową społeczność akademicka KUL-u otrzymała oficjalne podziękowanie przewodniczącego Tymczasowego Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego i członka Krajowej Komisji Wykonawczej

¹⁰¹ E. SZYMAŃSKA, *Niezależne Zrzeszenie Studentów*, s. 91-93.

NSZZ „Solidarność” Stanisława Węglarza oraz Zenobii Kitówny z Komisji ds. Interwencji i Praworządności NSZZ „Solidarność”.

Pod koniec maja 1988 r. zmieniono formy protestów studenckich, organizując cykl imprez happeningowych na Miasteczku Akademickim (m.in. 1 czerwca 1988 r. przeprowadzono mecz piłki nożnej NZS – KPN, w którym brali udział studenci KUL-u: Wojciech Bogaczyk, Eryk Chojnacki i Dariusz Wójcik). W czerwcu 1988 r. wydano pierwszy numer pisma „Volta-Lublin. Niezależne Zrzeszenie Studentów KUL” (w styczniu–lutym 1989 r. wydrukowano jeszcze jeden numer tego pisma)¹⁰².

Warto wspomnieć, że w połowie sierpnia 1988 r. grupa studentów lubelskich przebywała z pielgrzymką we Włoszech. 18 (lub 12) sierpnia po mszy św. w Castel Gandolfo Wojciech Bogaczyk (wraz z Dariuszem Kocunem z NZS UMCS) miał okazję wręczyć polskiemu papieżowi materiały dotyczące lubelskiego NZS¹⁰³.

Od 22 sierpnia 1988 r., w czasie drugiej fali strajkowej w kraju, parkan i rusztowania na terenie KUL-u od strony Al. Raławickich zostały obwieszane transparentami i plakatami popierającymi zakłady pracy. Codziennie w kościele akademickim odprawiano wieczorne msze św., połączone z modlitewnym czuwaniem. W gmachu uczelni uruchomiono punkt informacyjny na temat sytuacji w kraju. Studenci KUL-u prowadzili także akcje ulotkowe na mieście, w których brali udział m.in.: Wojciech Bogaczyk, Marek Matejczuk i Przemysław Omiecznyński (udostępnił do akcji prywatny samochód). 26 sierpnia zorganizowano wiec studencki na terenie uczelni popierający strajkujących. W tych dniach SB zatrzymuje studentów KUL-u: Pawła Mitrusa (26 sierpnia) i Macieja Mościbrodzkiego (27 sierpnia; w trybie przyspieszonym skazany na karę grzywny). 28 sierpnia wydano jedyny numer pisma „Informator Akcji Solidarnościowej”. Działania protestacyjno-informacyjne na KUL-u zakończono 1 września 1988 r.¹⁰⁴ 8 października 1988 r. w pomieszczeniach duszpasterstwa akademickiego przy KUL-u odbywa się ogólnopolski zjazd przedstawicieli NZS¹⁰⁵.

Na fali rozbudzonych nastrojów w środowisku studenckim zostają podjęte działania w kierunku powołania do życia Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Unia Młodych”. 26 października 1988 r. odbywa się na KUL-u spotkanie „przedzałożycielskie” tej organizacji. 8 listopada nawiązane zostają oficjalne

¹⁰² Bez (auto)cenzury, s. 298-306; M. DĄBROWSKI, NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni, w: NSZZ „Solidarność” 1980-1989, s. 575-576; E. SZYMAŃSKA, Niezależne Zrzeszenie Studentów, s. 93-104; „Volta. Dwumiesięcznik NZS KUL” 1989, nr 2, s. 10.

¹⁰³ Bez (auto)cenzury, s. 309; E. SZYMAŃSKA, Niezależne Zrzeszenie Studentów, s. 107.

¹⁰⁴ Bez (auto)cenzury, s. 311-313; E. SZYMAŃSKA, Niezależne Zrzeszenie Studentów, s. 105-108; „Volta. Dwumiesięcznik NZS KUL” 1989, nr 2, s. 10-11.

¹⁰⁵ E. SZYMAŃSKA, Niezależne Zrzeszenie Studentów, s. 70-71.

kontakty między Komisją Uczelnianą NZS KUL a Grupą Inicjatywną Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Unia Młodych” KUL¹⁰⁶.

Środowisko KUL-u (Ryszard Bender, Wojciech Bogaczyk, Eryk Chojnacki, Jerzy Kłoczowski, Bohdan Królikowski, Adam Stanowski) reprezentowane było w Obywatelskim Komitecie Obchodów 70-lecia Odzyskania Niepodległości Regionu Środkowo-Wschodniego, powołanym 26 października 1988 r. Manifestacja 11 listopada 1988 r. w centrum Lublina (plac Litewski), która zgromadziła około 5 tys. uczestników, była w dużej mierze współorganizowana przez studentów KUL-u ze środowiska KPN i NZS. Wśród przemawiających w czasie niepodległościowego wiecu dominowali reprezentanci KUL-u: ówczesny poseł Ryszard Bender, Wojciech Bogaczyk, Adam Stanowski i Dariusz Wójcik¹⁰⁷.

Na początku października 1988 r. NZS KUL rozpoczęło jawny nabór. Przez dwa miesiące funkcjonowała wówczas Komisja Uczelniana ds. Legalizacji NZS. W jej skład wchodził: Wojciech Bogaczyk (przewodniczący), Marek Matejczuk (wiceprzewodniczący), Eryk Chojnacki, Juliusz Gałkowski, Natalia Gąsiorowska-Czarna, Mariola Kalińska, Renata Kowalczyk, Witold Lechowski, Przemysław Omieczynski, Małgorzata Otrocka, Wojciech Rotarski, Tadeusz Sikora, Sylwester Strzałkowski i Zbigniew Syska¹⁰⁸.

30 listopada 1988 r. członkowie zrzeszenia dokonali demokratycznego wyboru nowej Komisji Uczelnianej NZS KUL. W jej skład weszli: Natalia Gąsiorowska-Czarna (przewodnicząca), Iwo Bender, Eryk Chojnacki, Juliusz Gałkowski, Mariola Kalińska, Renata Kowalczyk, Witold Lechowski, Marek Matejczuk, Przemysław Omieczynski, Jarosław Owiński i Sylwester Strzałkowski. 29 maja 1989 r. komisja złożyła wniosek do Sądu Rejonowego w Lublinie o rejestrację NZS KUL¹⁰⁹.

Reprezentantów KUL-u nie zabrakło w nurcie opozycji decydującym się na podjęcie dialogu z komunistyczną władzą. W gronie powołanego w grudniu 1988 r. Komitetu Obywatelskiego przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” znalazło się dwóch wykładowców KUL-u: Jerzy Kłoczowski i Adam Stanowski. W obradach Okrągłego Stołu (luty–kwiecień 1989 r.) ze środowiska KUL-u brali udział: Adam Stanowski (podzespół ds. oświaty, nauki i postępu technicznego) i Eryk Chojnacki (zespół stowarzyszeń i samorządu terytorialnego). W powołanym 2 kwietnia 1989 r. Komitecie Obywatelskim „Solidarność” Województwa Lubelskiego (od 30 czerwca 1989 r. jako Komitet Obywatelski Lubelszczyzny) znaleźli

¹⁰⁶ „Volta. Dwumiesięcznik NZS KUL” 1989, nr 2, s. 11.

¹⁰⁷ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni*, w: *NSZZ „Solidarność” 1980-1989*, s. 577; E. SZYMAŃSKA, *Niezależne Zrzeszenie Studentów*, s. 112-113.

¹⁰⁸ E. SZYMAŃSKA, *Niezależne Zrzeszenie Studentów*, s. 111.

¹⁰⁹ AKUL, NZS KUL, *Materiały posiedzeń NZS KUL 1988-1990; Bez (auto)cenzury*, s. 321.

się m.in.: Jerzy Kłoczowski (jako przewodniczący), Maria Braun-Gałkowska, Eryk Chojnacki, Norbert Wojciechowski, Adam Stanowski, Grzegorz Wołczyk, Czesław Zgorzelski. Kandydatem komitetu do Senatu z województwa lubelskiego w wyborach 4 czerwca 1989 r. był Adam Stanowski, który został w ten sposób senatorem Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego¹¹⁰.

Własną kampanię wyborczą prowadzili studenci KUL-u kandydujący z listy KPN. W tym celu 10 kwietnia 1989 r. zorganizowano wiec wyborczy na placu Litewskim w Lublinie prezentujący kandydaturę Dariusza Wójcika do Sejmu i propagujący zbiórkę podpisów z poparciem dla kandydata. W warunkach powyborczej rzeczywistości i upadającego systemu PRL-u 25-26 października 1989 r. Dariusz Wójcik z kilkunastoosobową grupą członków KPN (w tym m.in. studenci KUL-u) podjął okupację siedziby Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Lublinie. Akcja miała na celu m.in. nagłośnienie kwestii braku siedziby konfederacji w mieście, przy trwającej wciąż uprzywilejowanej pozycji nomenklatury komunistycznej¹¹¹.

Przeciągający się brak zgody władz komunistycznych na ponowną legalizację NZS powodował zaangażowanie się także studentów KUL-u w akcje protestacyjne z tym związane. Dwóch przedstawicieli katolickiej uczelni (Wojciech Bogaczyk i Eryk Chojnacki) znalazło się w Międzyuczelnianym Komitecie Strajkowym powołanym 29 maja 1989 r. na terenie UMCS¹¹².

Reaktywowana NSZZ „Solidarność” wznowiła działalność na uczelni. Pierwsze zebranie sprawozdawczo-wyborcze zorganizowało 9 czerwca 1989 r. Koło Bibliotekarzy NSZZ „Solidarność” KUL. Walne zebranie delegatów „Solidarności” na szczeblu całej uczelni zorganizowano 4 grudnia 1989 r. Wybrano wówczas Komisję Uczelnianą, do której weszli: Andrzej Juros (przewodniczący), Adam Biela (wiceprzewodniczący), Piotr Paweł Gach (sekretarz), Janina Gawrysiakowa (skarbnik) oraz Czesław Deptuła, Janusz Kolasa, Tomasz Ożóg, Grzegorz Wołczyk i Józef Zon. Organizacja uczelniana NSZZ „Solidarność” KUL zrzeszała wówczas 362 związkowców na 963 pracowników uczelni. Stanowiło to 37,5 procent zatrudnionych¹¹³.

Rok 1989 i upadek PRL-u zakończył kilkudziesięcioletni okres wielkiej próby przetrwania Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego we wrogim ideowo systemie

¹¹⁰ M. DĄBROWSKI, *Komitet Obywatelski „Solidarność” Województwa Lubelskiego / Komitet Obywatelski Lubelszczyzny (1989-1990)*, „Scriptores” 2014, nr 43, s. 8-24.

¹¹¹ B. BIAŁEK, *Konfederacja Polski Niepodległej*, s. 186-187.

¹¹² E. SZYMAŃSKA, *Niezależne Zrzeszenie Studentów*, s. 124.

¹¹³ J. GAWRYSIAKOWA, M. JÓZWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, s. 106-107, 111-112, 151; E. JABŁOŃSKA-DEPTUŁA, J. GAWRYSIAKOWA, A. RYNIŃ, *„Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 1980-1995*, „Biuletyn Związkowy NSZZ «Solidarność». Komisja Uczelniana Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2001, nr 1(17), s. 26.

komunistycznym. Próbę tę uczelnia przetrwała pomyślnie, stwarzając jednocześnie przez cały ten okres – jako jednostka w dużej mierze autonomiczna wobec władz Polski Ludowej – przestrzeń wolności i swobody działań, jaka na uczelniach państwowych była niemożliwa (z wyjątkiem 16 miesięcy karnawału „Solidarności” w latach 1980-1981). Zadaniem niniejszego artykułu było pokazanie, w jaki sposób owa przestrzeń została wykorzystana przez środowisko akademickie w latach 1966-1989 do działań opozycyjnych i postaw oporu. Otwarte pozostaje pytanie, czy tę sferę wolności można było wyzyskać w jeszcze większym stopniu – uwzględniając rozmaite uwarunkowania KUL-u w systemie PRL-u. Przedłużeniem tej kwestii mogłoby być kolejne pytanie badawcze: Czy i w jakim stopniu KUL wykorzystał po 1989 r. swój wolnościowy „kapitał” z poprzedniej epoki i wynikające z tego szanse w warunkach niepodległej już Polski?

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

ARCHIWUM INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ, ODDZIAŁ W LUBLINIE

Kartoteka ogólnoinformacyjna KW MO/WUSW Lublin, Karta: Sawicki Krzysztof Leszek, 3 V 1982.

Lu 98/234, Wojskowy Sąd Garnizonowy w Lublinie.

Lu 256/10, Sąd Rejonowy w Lublinie.

Lu 574/654, Akta osobowe tymczasowo-aresztowanego: Andrzej Bereda.

ARCHIWUM UNIWERSYTECKIE KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO

Zespół „NSZZ «Solidarność»”,teczka „Korespondencja zewnętrzna 1980-1981”.

Zespół „NKS KUL”,teczki: „Działalność NKS KUL 1980/1981”, „Materiały z posiedzeń NKS KUL 1988-1990”; „NKS KUL. Materiały strajkowe”, „NKS KUL. Pisma wchodzące i wychodzące”, „Tymczasowy Komitet Założycielski NKS KUL”.

BIOGRAMY

„ENCYKLOPEDIA SOLIDARNOŚCI” (www.encyzol.pl)

Janusz Bazydło (M. Choma-Jusińska); *Włodzimierz Blajerski* (M. Dąbrowski); *Michał Justyn Bobrzyński* (M. Dąbrowski); *Wojciech Bogaczyk* (W. Domagalski); *Zdzisław Bradel* (M. Choma-Jusińska); *Mieczysław Brzozowski* (M. Dąbrowski); *Franciszek Bujak* (M. Dąbrowski); *Eryk Chojnacki* (M. Dąbrowski); *Adam Cichoński* (M. Choma-Jusińska); *Hubert Czuma* (S. Wójcikowa); *Bogdan Giermek* (J. Sękała); *Maria Ewa Jabłońska-Deptuła* (M. Dąbrowski); *Zygmunt Kozicki* (M. Choma-Jusińska); *Wiktor Kulerski* (M. Łątkowska, A. Borowski); *Stefan Kurowski* (K. Biernacki); *Jerzy Cezary Malinowski* (M. Choma-Jusińska); *Andrzej Nastula* (M. Choma-Jusińska); *Piotr Wiesław Opozda* (M. Choma-Jusińska); *Andrzej Wiesław Peciak* (M. Dąbrowski); *Wojciech Samoliński* (M. Dąbrowski); *Maciej Sobieraj* (M. Dąbrowski); *Krzysztof Stanowski* (M. Dąbrowski); *Jan Andrzej Stepek* (M. Stręć); *Joanna Szczęsna* (B. Losson); *Piotr Szczudłowski* (A. Kazański); *Anna Stanisława Truskolaska* (M. Dąbrowski); *Jan Krzysz-*

tof Wasilewski (M. Choma-Jusińska); *Norbert Jan Wojciechowski* (M. Dąbrowski); *Wit Karol Wojtowicz* (M. Stręk); *Grzegorz Ignacy Wolczyk* (M. Dąbrowski); *Dariusz Aleksander Wójcik* (M. Dąbrowski).

„OPOZYCJA W PRL. SŁOWNIK BIOGRAFICZNY 1956-89”

(red. J. Skórzyński, P. Sowiński, M. Strasz, Warszawa: t. 1 – 2000; t. 2 – 2002; t. 3 – 2006)

Władysław Bartoszewski, t. 1, s. 28-30 (M. Kunicki-Goldfinger); *Janusz Bazydło*, t. 2, s. 26-27 (P. Sowiński); *ks. Franciszek Blachnicki*, t. 1, s. 38-40 (G. Bochenek); *Seweryn Blumsztajn*, t. 1, s. 41-43 (W. Modzelewski); *o. Hubert Czuma*, t. 3, s. 68-70 (M. Paziewski); *ks. Edward Frankowski*, t. 1, s. 85-86 (G. Gołojuch); *Janusz Kenic*, t. 3, s. 138-139 (L. Próchniak); *Janusz Krupski*, t. 1, s. 185-187 (D. Rosiak, A. Kunicka-Goldfinger, M. Kunicki-Goldfinger); *Wiktor Kulerski*, t. 1, s. 194-195 (M. Majke); *Marian Piłka*, t. 1, s. 295-297 (E. Matyja); *Wojciech Samoliński*, t. 3, s. 237-239 (A. Kunicka-Goldfinger); *Adam Stanowski*, t. 2, s. 289-290 (A.F. Baran); *Krzysztof Stanowski*, t. 2, s. 291-293 (A.F. Baran); *Joanna Szczęsna*, t. 3, s. 275-277 (P. Sowiński); *Zdzisław Szpakowski*, t. 3, s. 278-280 (T. Bochwic); *Ryszard Terlecki*, t. 2, s. 334-336 (K. Burnetko); *Barbara Toruńczyk*, t. 1, s. 350-352 (A. Machcewicz); *Dariusz Wójcik*, t. 2, s. 363-364 (T. Gajowniczek); *Kazimierz Wójcicki*, t. 1, s. 389-390 (A. Friszke).

KSIĄŻKI I ARTYKUŁY

- BARAN A., *Walka o kształt harcerstwa w Polsce (1980-1990). Niepokorni i niezależni*, Warszawa 2007.
- BARTOSZEWSKI W., *Mój KUL*, w: *Przestrzeń wolności i prawdy. Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944-1989*, red. J.F. Fert, Lublin 2008, s. 127-141.
- Bez (auto)cenzury. Z Wojciechem Bogaczykiem rozmawia Bartłomiej Noszczak, Warszawa 2013.
- BIAŁEK B., *Konfederacja Polski Niepodległej na Lubelszczyźnie w latach 1979-1989*, w: *Konfederacja Polski Niepodległej na drodze do wolności*, red. M. Wenklar, Kraków 2011, s. 180-188.
- BŁAŻEJOWSKA J., *Papierowa rewolucja. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Polsce 1976-1989/1990*, Warszawa 2010.
- CHOMA-JUSIŃSKA M., *Kronika Lubelska*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyisol.pl).
- CHOMA-JUSIŃSKA M., *Lublin*, w: *Oblicza Marca 1968*, red. K. Rokicki, S. Stepień, Warszawa 2004, s. 141-164.
- CHOMA-JUSIŃSKA M., *Rola duszpasterstwa akademickiego o. Ludwika Wiśniewskiego w działalności opozycji przedsolidarnościowej w Lublinie*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 4(2005), nr 1(7), s. 155-179.
- CHOMA-JUSIŃSKA M., „Słowo”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyisol.pl).
- CHOMA-JUSIŃSKA M., *Środowiska opozycyjne na Lubelszczyźnie 1975-1980*, Warszawa–Lublin 2009.
- CZUMA H., CZUMA Ł., CZUMA A., CZUMA B., *Wspomnienia z PRL-u*, Katowice 1996.
- DĄBROWSKI M., „Biuletyn Strajkowy Regionalnego Komitetu Strajkowego Regionu Środkowo-Wschodniego”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyisol.pl).
- DĄBROWSKI M., „Goniec” (Lublin), w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyisol.pl).
- DĄBROWSKI M., „Informator Strajkowy”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyisol.pl).
- DĄBROWSKI M., *Komitet Obywatelski „Solidarność” Województwa Lubelskiego / Komitet Obywatelski Lubelszczyzny (1989-1990)*, „Scriptores” 2014, nr 43, s. 8-24.
- DĄBROWSKI M., „Kronika Wydarzeń”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyisol.pl).
- DĄBROWSKI M., „KUL-ier”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyisol.pl).
- DĄBROWSKI M., *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni*, w: *NSZZ „Solidarność” 1980-1989*, t. 5, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 493-579.

- DĄBROWSKI M., *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, Lublin 2014.
- DĄBROWSKI M., *Wydawnictwo Antyk*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encycosol.pl).
- DĄBROWSKI M., „Żak”, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encycosol.pl).
- EISLER J., *Polski rok 1968*, Warszawa 2006.
- Formacja Ludwik. Duszpasterstwo Ojca Ludwika Wiśniewskiego w Lublinie 1972-1981*, red. M. Choma-Jusińska, M. Żórawska, Lublin 2011.
- FRISZKE A., *Czas KOR-u. Jacek Kuroń a geneza Solidarności*, Kraków 2011.
- FRISZKE A., *Opozycja polityczna w PRL 1945-1980*, Londyn 1994.
- GAŁASZEWSKA-CHILCZUK D., „Wrogie” uniwersytety. *Polityka państwa komunistycznego wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (1944-1969)*, Warszawa 2013.
- GAWRYSZCZAK P., *Postawy niezależne wobec władz PRL na Lubelszczyźnie w latach 1956-1976*, Lublin 2016.
- JABŁOŃSKA-DEPTUŁA E., *Człowiek Solidarności*, w: *W służbie wartościom. Księga pamiątkowa poświęcona Księdzu Biskupowi Profesorowi dr. hab. Kazimierzowi Ryczanowi z okazji 60-lecia urodzin*, Kielce 1999, s. 88-93.
- JABŁOŃSKA-DEPTUŁA E., *Warto było*, Lublin 2006.
- JABŁOŃSKA-DEPTUŁA E., GAWRYSIAKOWA J., RYNIÓ A., „Solidarność” w *Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 1980-1995*, „Biuletyn Związkowy NSZZ «Solidarność». Komisja Uczelniana Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2001, nr 1(17), s. 19-33.
- Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów uczelni*, red. G. Karolewicz, M. Zahajkiewicz, Z. Zieliński, Lublin 1992.
- KOCUŃ D., *NZS UMCS w latach 1987-1989*, cz. 1, „Kwarta. Pismo Historyczno-Społeczne” 2012, nr 2(3), s. 76-85;
- KOPKA B., MAJCHRZAK G., *Operacja „Poeta”. Służba Bezpieczeństwa na tropach Czesława Miłosza*, Lublin 2007.
- Kościół i opozycja na Lubelszczyźnie w dokumentach SB 1971-1983*, oprac. M. Sobieraj, Lublin 2009.
- LIBIONKA D., *Lubelszczyzna*, w: *Milenium czy Tysiąclecie*, red. B. Noszczak, Warszawa 2006, s. 151-171.
- MULAK Ł., *Koło Naukowe Historyków Studentów KUL w latach 1967-1981*, w: *Koło Naukowe Historyków Studentów KUL 1919-2004. Księga jubileuszowa*, red. E.M. Ziółek, Lublin 2004, s. 123-214.
- NOWACKI P., „Zapis”, „Spotkania” i potyczki z *Kuroniem*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2005, nr 7-8(54-55), s. 137-139.
- Obchody milenijne 1966 roku w świetle dokumentów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych*, Warszawa 1998.
- OLASZEK J., *Rewolucja powielaczy. Niezależny ruch wydawniczy w Polsce 1976-1989*, Warszawa 2015.
- OPOZDA P., *Zwierzchnia terrorysty*, Lublin 2004.
- Przestrzeń wolności i prawdy. Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944-1989*, red. J.F. Fert, Lublin 2008.
- PRZYTUŁA A., *Cud lubelski 1949. Łzy – nadzieje – represje*, Lublin 1999.
- ROSIĄK D., *Wielka odmowa. Agent, filozof, antykomunista*, Wołowiec 2014.
- ROTARSKI W., *Materiały do bibliografii czasopism studenckich na KUL-u*, cz. 1: 1980-1981, „Volta. Niezależne Zrzeszenie Studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 1988, nr 1, s. 15.
- ROTARSKI W., *Materiały do bibliografii czasopism studenckich na KUL-u*, cz. 2: 1982 – VI 1988, „Volta. Dwumiesięcznik NZS KUL” 1989, nr 2, s. 5-7.
- RUZIKOWSKI T., *Stan wojenny w Warszawie i województwie stołecznym 1981-1983*, Warszawa 2009.

- SOBIERAJ M., *Dwa lata za prawdę o Katyniu*, „Kombatant” 2008, nr 3, s. 20-23.
- SOBIERAJ M., *Działania operacyjne SB wobec kurii lubelskiej w latach 1975-1989*, w: *Aparat bezpieczeństwa wobec kurii biskupich w Polsce*, red. A. Dziurok, Warszawa 2009, s. 128-154.
- SOBIERAJ M., *Między oporem a lojalnością. Działania SB wobec KUL na przykładzie rozpracowania prof. Jerzego Kłoczowskiego*, Lublin 2015.
- Stąd ruszyła lawina. Region Środkowowschodni NSZZ „Solidarność” 1980-1989*, red. P.P. Gach, Lublin 2006.
- SULEJ K., *Akademicki Klub Myśli Społeczno-Politycznej Vade Mecum – kuźnia narodowa*, „Myśl.pl” 2(2013), nr 27, s. 176-180.
- SYSKA Z., *Ruch Młodzieży Niezależnej Świt*, w: *Encyklopedia Solidarności* (www.encyzol.pl).
- SZACIŁOWSKI S., *Ocalone z kipsiszu. 13 grudnia 1981 – 24 lipca 1982*, Białystok 1990.
- SZPURA P., *Głodówka studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w kościele pod wezwaniem Świętego Ducha w Lublinie 26-30 sierpnia 1980 roku*, mps pracy magisterskiej, UMCS.
- SZYMAŃSKA E., *Niezależne Zrzeszenie Studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1980-1989*, mps pracy magisterskiej, KUL, 2009.
- WRZESZCZ M., *Mój Marzec '68*, w: *Koło Naukowe Historyków Studentów KUL 1919-2004. Księga jubileuszowa*, red. E.M. Ziółek, Lublin 2004, s. 261-273.

DZIAŁALNOŚĆ OPOZYCYJNA NA KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM W LATACH 1966-1989

Streszczenie

Przez cały okres Polski Ludowej katolicka uczelnia w Lublinie – jako autonomiczna wobec władz komunistycznych – stwarzała przestrzeń wolności i swobody działań, jaka na uczelniach państwowych była niemożliwa. Artykuł omawia, w jaki sposób owa nisza niezależności została wykorzystana przez środowisko akademickie w latach 1966-1989 do działań opozycyjnych i postaw oporu.

Słowa kluczowe: Katolicki Uniwersytet Lubelski; NSZZ „Solidarność”; Niezależne Zrzeszenie Studentów; opozycja polityczna; opór społeczny.

THE OPPOSITIONAL ACTIVITY IN THE CATHOLIC UNIVERSITY OF LUBLIN IN THE YEARS 1966-1989

Summary

During the all period of the communistic Poland the Catholic University of Lublin – as autonomous school in view of communistic authority – created a space of freedom and action, which to be impossible in the public college's. The article shows, in which way those niche of independence the academic environment in the years 1966-1989 was used to a oppositional actions and resistance attitude's.

The keywords: Catholic University of Lublin; NSZZ “Solidarity”; Independent Students Union; political opposition; resistance.